

CRIITORII ROMÂNI
VLTŪRA NAȚIONALĂ

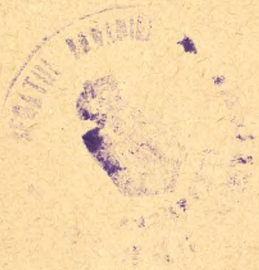


O M U Z Ă

NUVELE DE

DVILIV ZAMFIRESCV

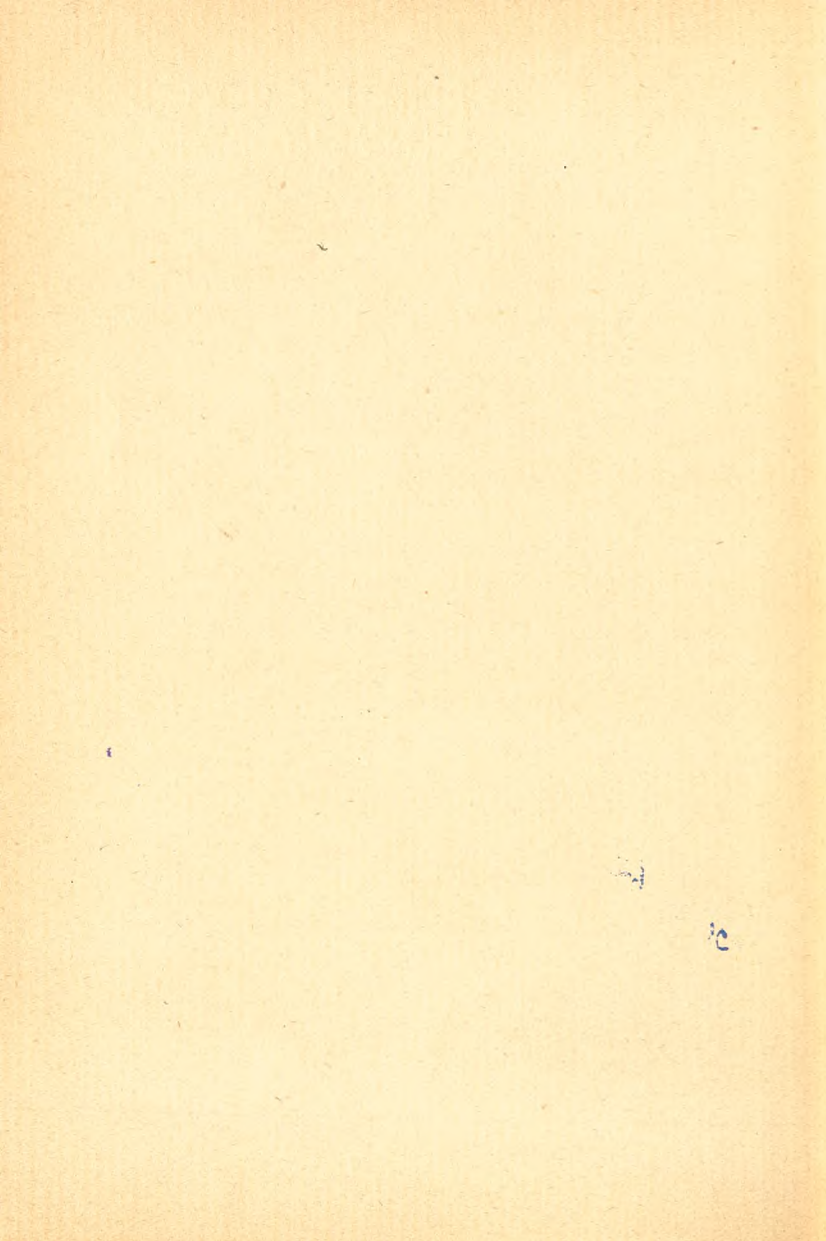
11350



11-2289

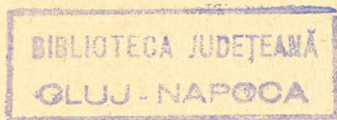
SCRIITORII ROMÂNÎ

Colecție îngrijită de
MARIN SIM.-RIMNICEANU
Membru cor. al Academiei Române



I 11824

DUILIU ZAMFIRESCU O M U Z Ă



405.158

65086/62



CULTURA NAȚIONALĂ



405158N

[Cei 8]

DUILIU ZAMFIRESCU
O M U Z Ă S ' A
EDITAT ȘI TIPĂRIT
DE CVLTYRĂ
NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI 1932


9
5
19
1

Drepturile rezervate

JOHN JAMES
(AMINTIRI DIN
CARIERA DIPLOMATICĂ)



Stimate amice,


 nul acesta am împlinit 30 de ani de carieră diplomatică. E mult. Cu toate astea, pot vorbi despre timpul trecut cu o mare libertate sufletească, fiindcă nu mi-a făcut nici un rău: oarecare blândă neîncredere în planurile oamenilor; puțin scepticism, când e vorba de fericire; o mare mirare de puterea mediocrității, — iar încolo, cred că nu e nimic de zis despre modul cum curge viața: fiecare piatră se rotunjește mai mult sau mai puțin, după cum e friabilă sau rezistentă.

I

In *Via Sistina*, la etajul al II-lea al unei case moderne, eră un restaurant, ținut de o familie de savoiarzi, unde mâncau toți diplomații tineri, când nu mergeau la faimosul *Hôtel du Quirinal*. Stăpânul, un vânător pașnic, își petrecea vremea dresând bufnițe pentru a atrage ciocârlii, în campania romană, unde *la caccia alle allodole* este un sport foarte răspândit. Treaba casei o duceau nevastă-sa și cumnată-sa, Madeleine et Marie, *les pénitentes* cum le numeam noi.

Acı se ıntılneau figurile cele mai streine și toate neamurile pământului, dela francezi, prusieni și scandinavi, până la japonezi, argentini și copti, fiindcă Roma este punctul de ıntâlnire al pelerinilor de pe tot globul, al tuturor milionarilor, al tuturor artiștilor, al poeților, al nebunilor și ıntvâțaților.

Prin anii 1888—1890, clienții obișnuiți ai restaurantului din Via Sistina erau: consilierul Ambasadei franceze de pe lângă Sfântul Scaun, *d-l de Navenne*, autorul unei însemnate monografii asupra palatului Farnese; atașatul militar francez, *colonelul Pinsonniere*, astăzi general în retragere; *d-l Frisch de Fels*, pe atunci mic atașat, astăzi *le Comte de Fels*, care dă tonul la Paris, prin căsătoria sa cu *d-ra Lebaudy*, ale cărei milioane au tot dreptul să fie dulci, de oarece provin din zahăr; *d-l Van Loo*, ministrul Belgiei, instalat la Roma de 30 ani, al cărui dinasticism îl face să poarte o barbă albă foarte considerabilă, deși era amoretat de o doamnă tânără, ce nu putea suferi chipul Regelui Leopold; *d-l de Westenberg*, ministrul Olandei, bărbat cult, ceva cam extravagant, mare cunoscător de monete și de vinuri vechi; *d-l Canevaro* duca di Zoagli, ministru peruvian, mort așa de dramatic în catastrofa de drum de fier din Spania. Tot aici am cunoscut pe Sir Henri Laurier, pe atunci prim-ministru canadez, care, deși supus englez, vorbea numai franțuzește, dar o franțuzească de pe timpul lui Rabelais: — «Il m'en souvient et encores me frissonne et tremble le coeur dedans sa capsule, quand je pense ès prodiges tant divers et horrificqus, etc.». Se știe, că în Canada,

primii cuceritori au fost francezi (Jacques Cartier, 1534).

Mai târziu, am întâlnit aci, sau la Morteo, în Palazzo Ruspoli, pe d-l de Jagow, astăzi ministrul de externe al Germaniei, și pe d-l Sasonoff, astăzi cancelarul Impărației rusești. Pe atunci erau amândoi *doi tineri de viitor*, cum sunt mai toți secretarii de ambasadă. Pe lângă netăgăduitele lor merite personale, o mână de noroc i-a urcat de timpuriu la înălțimi la care alții ajung târziu sau nici-odată: d-l de Jagow a putut să lucreze la Roma cu d-l de Bülow, pe când acesta era numai ambasador, iar d-l Sasonoff a devenit cumnatul primului ministru Stolipine, omorât în mod așa de crud de nihilști. Prințul de Bülow, devenit Cancelar, și-a adus aminte de colaboratorul său dela Roma, și l'a invitat să-i ia locul, ca Ambasador, la Palazzo Cafarelli, pe când d-sa era ocupat a face *un tour de valse* cu unele puteri cam decoltate.

D-l Sasonoff era un tânăr scund, blond, cu o calviție precoce, de o rară agerime sufletească și de o reală erudițiune istorică, mai cu seamă în exegesă; de aceea și era secretar la Legațiunea rusă de pe lângă Sfântul Scaun. Nota sa caracteristică era o *anglomanie* avansată — prelu-diul Quadruplei Înțelegeri de astăzi — care-l împiedeca să guste din poveștile Decameronului ce se istoriseau la masa noastră. Aci, în adevăr, se adunau decadenții corpului diplomatic: un rus mititel și îngust la trup, blond ca un înger de-a lui Fra Beato, cu degetele acoperite cu peruzele, cu brățări la mâini, — dar atât de infam și de dezământat, încât pretindea că în toate zilele ia vermut cu

aghiazmă și doarme cu capul pe o broască țestoasă, numită Madame Angot, pe care a învățat-o să pronunțe latinește ca popii italieni: «Dominusse vobiscume»; un atașat militar turc, fost prin garnizoanele cele mai fantastice, dela Dedeagaci până la Erzerum, care istorisiă cum a prânzit odată cu mai mulți camarazi, în mare ținută și decorății, dar îmbrăcați numai pân'la brâu, și cum intrând, din greșeală, un Pașă, în cabinetul lor particular, au trebuit să se scoale cu toții în picioare; un secretar portughez, plin de haz, care aveà un câine numit Vasco de Gama, prin zgarda căruia corespondà cu numeroasele sale amante: zgarda aveà un buzunar secret, unde se depuneau scrisorile ca în cutiile de postă.

D-l Sasonoff fugià de acești decadenți, pe care cred că-i disprețuià, cum în general disprețuește omul care urmărește o țință, pe oamenii cari trăesc de azi până mâine.

Cine însă nu disprețuià pe decadenți, erà un alt rus, Baronul de Mäyendorff.

Cât e de mare pământul, cu toate neamurile lui, — nu cred să existe pe el un ins mai urît decât acesta. În două cuvinte: Don Quichotte. Când ieșià pe stradă, vara, cu o pălărie de vânător african pe vârful capului, — se țineau băieții după el, strigându-i «Rass Allula». El mergeà la deal, pe Via Nazzionale, slab și dihăinat ca un mucenic, uitându-se cruciș la trecători, care-i făceau coarne cu degetele, șoptindu-și unii altora: «il famoso iettatore».

Baronul erà tot atât de spiritual pe cât erà de urît; erà spiritual și răutăcios. Toate femeile tinere îl giugiuleau

și-l corcoleau, de frică. Cine voià să aibă un salon deschis sau să dea un prânz reușit, trebuia să intre mai întâi în bunele grații ale Baronului.

Se povestià despre el că, pe când venise odată la Petersburg, dela Londra, — bătrânul Gorciacoff, primindu-l în audiență de concediu, îi zise:

— Si vous retrouvez Lord Granville à Londres, dites-lui que vous avez vu l'ours dans sa tanière.

— Je lui dirai que j'ai vu cette bête-là.

Din cauza gurii rele, acest om, bogat și cult, nu ajunsese decât foarte târziu șef de misiune într'un post secundar (ministru la Lisabona), unde și muri, uitându-se cruciș la visurile sale dispărute.

El ziceà, despre un mare poet al Italiei, cu reputație urfită:

— Il loue sa maison, sa femme et son talent, pour faire chanter les autres.

Sau, la doi prieteni, cari apărau pe-o doamnă ce displiceà Baronului:

— Eh bien! cette femme est parfaitement détestable: elle est grande comme moi, bête comme vous et laide comme lui. Sommes-nous d'accord?

Baronul Mäyendorff venia la masa decadenților cu plăcere.

II

Dar podoaba acestei mese, omul incomparabil superior tuturor celorlalți, era John James, amicul meu Djon Gems, secretarul Ambasadei Statelor-Unite, diplomat din întâmplare, iar din fire, poet, adică un amestec de gândi-

tor, de visător, de muzicant, de humorist, — spirit critic și creator, naiv, blând și bun, — cu o atât de fericită doză de nebunie în viața lui înțeleaptă, și atâta originalitate în tot modul său de a fi, încât nu se putea să-l vezi odată, fără dorința de a-l revedea.

Dela prima noastră întâlnire, am avut norocul să-i plac. Auzise că eram și eu un fel de scriitor în țara mea, și, din prima seară, mă întrebă foarte serios dacă în România ne scriam poemele pe obeliscuri sau pe frunze de popușoiu, căci, evident, hârtia nu străbătuse până la noi. La răspunsul meu că România importă hârtia din Statele-Unite, unde ea se găsește în mare cantitate, tocmai pentru că acolo nu sunt scriitori și cetitori, John James râse cu plăcere:

— All right, il y a compensation.

Voiă să zică, adică, că eram chit.

Locuia într'un apartament mobilat, Via San Nicolò da Tolentino, unde eră cunoscut de toți ceilalți chiriași, și cred și de vecini, pentru urletele, dar mai cu seamă pentru muzica sa. Portarul, care nu putea să zică *Gems*, îl numea «Signorino Gènisse».

Dimineața își luă baia în strachina de cauciuc, apoi făcea gimnastică, înhămat la niște sfori elastice, cu toate ușile și ferestrele deschise, ascuns după un paravan unde cotcodăcia, fluiera, grohăia, lătră, miorlăia, necheză, ca la menajerie. Invățase toate înjurăturile italienești dela Roma, pe care le rostiă cu accentul lui englezesc:

— Adele, te possino scannà, portami l'acqua calda!..

Iar Adela, care așteptă la ușe cu apa caldă, se prăpădiă de râs, dar nu îndrăzniă să intre.

Când se făcea tăcere, stăpâna casei zicea :

— Il signorino Gemisse prega.

Adela adăugă :

— O si fa la barba.

În adevăr, Gems, care era de origină irlandez, rămăsese bun catolic și în toate diminețile își făcea rugăciunea, după cum se și radea în toate diminețile. Deaceea nu se știa precis dacă se închină sau se rade.

Stăpâna casei, deși cam copticică, era amorezată de el, ca toată lumea, și îi aducea cafeaua ea singură, pregătită cu mâna ei, cu unt proaspăt, marmeladă, castane zaharate și toate bunătățile. El o mângâia pe mână și apoi își sărută degetele, par'că ar fi atins cine știe ce comoară de frumusețe. Asta nu-l împiedecă de a-i dărui de ziua ei un «tub», adică o baie de cauciuc.

Câteodată bea câte un pahar mai mult. Atunci devenia filozof. Dacă vedeă pe Vasco de Gama, dà trist din cap și se legă de stăpânul câinelui, într'o franțuzească a lui :

— Plus... plus que je connais les hommes, et plus que j'aime les chiens. Vous faites de cette pauvre bête un ruffian. Vous êtes un *cocks-comb*... un decadent pourri... une crête de coq.

A fi cineva «creastă de cocoș», adică un fel de afemeiat, sulemenit și iubit de «dame», era culmea infamiei.

— Un *cocks-comb*!.. un sauvage!

Portughezul radea :

— Ai haz, Djon. Eu, sălbatec!.. Pe când strămoșul meu Vasco de Gama descoperia drumul Indiilor, părinții duminitale trăiau prin copaci.

Gems pareà mulțumit :

— All right. Il y a compensation.

In gândul lui american, cuvântul acesta «compenseșn» aveà o semnificație de înaltă justiție socială. Adică: nici nu te-am păcălit, nici nu m'ai păcălit.

Când rămâneà singur cu mine, recită versuri sau se legà de femei. El, omul gentil, găsià o voluptate crudă în vorbele lui Hamlet, pe care le repetà îndesat : «be thou as chaste as ice, as pure as snow, thou shalt not escampe calumny. Get thee to a nunnery, go; farewell. Or, if thou wilt needs marry, marry a fool; for wise men know well enough what monsters you make of them»¹⁾).

Apoi întărià, cu degetul tragic întins către Marie, care aduceà altă sticlă de șampanie :

— To a nunnery, go; and quickly too. Farewell.

Marie se uità lung la noi.

— Ce spune d-l Gems?

— Zice să te duci la mănăstire.

— Eu, la mănăstire!.. Ou là-là!..

Gems mai turnà câte un pahar, își încrucișà brațele peste plastronul elegant al fracului și continuà :

— Ce frumos e *verbul* omenesc!..

Îți aduci aminte cum începe Manzoni, *I promessi sposi*?
«Quel ramo del lago di Como, che volge a mezzogiorno

¹⁾ Dacă te măriți îți voi da acest blestem drept zestre; vei puteà fi castă ca ghiața și curată ca zăpada, și nu te vei mânui de calomnie. Du-te la mănăstire. Dacă totuș ții să te măriți, ia de bărbat un imbecil, fiindcă oamenii cuminți știu prea bine ce monștri faceți dintr'ânșii, voi femeile. Du-te la mănăstire, și cât mai repede. — Adio.

tradue catene non interrotte di monti, tutto a seni e a golfi»... E un nespus parfum din viața aceluia *seicento*, atât de disprețuit de prerafaeliți, și totuși atât de bogat în energie omenească, când Spania teroriză lumea. Ce idee ai despre Spanioli?

— O foarte mare idee.

— Dar de Statele-Unite?

— Tot mare, dar mai mică.

— O să le luăm coloniile.

— O să le rămâie «Las Meninas».

— Ce este asta?

— Un tablou al lui Velasquez.

Gems strâmbă din nas și urmă:

— Ce minunați trebuie să fi fost haiducii italieni, faimoșii *bravi*, cari își băteau joc de guvernatorii spanioli, plini de titluri: «l'Illustrissimo ed Eccellentissimo signor don Carlo d'Aragon, Principe di Castelvetro, Duca di Terranuova, Marchese d'Avola, Conte di Burgeto, grande Ammiraglio e gran Contestabile di Sicilia, Governatore di Milano e Capitan Generale di Sua Maestà Cattolica in Italia», sau celălalt, pe care-l pomenește Manzoni: «l'Illustrissimo ed Eccellentissimo signor Juan Fernandez de Velasco, Contestabile di Castiglia, Cameriero maggiore di Sua Maestà, Duca della Città di Frias, Conte di Haro e Castelnuovo, Signore della Casa di Velasco, e di quella delli sette Infanti di Lara», etc. etc. Înțelegi dumneata că de un sfert de ceas de când vorbesc, rostesc numele a două singure persoane? Faci rău că ai idee bună de Spanioli.

Apoi, distrat, se puneà să fluiere o bucată din *Simfonia I* a lui Beethoven, și iar recită versuri:

The poet has the child's sight in his breast.

And sees all new¹⁾).

Marie, fericită de a-i vorbi, ca toată suflarea femeiască, prindeà a-l dojeni:

— Ah, mon Dieu, que vous êtes méchant avec les femmes, monsieur Jean James!.. (Jeanjam).

— Marie, plus... plus que je connais les femmes, et plus que je comprends Abélard!..

— Hé, monsieur, vous oubliez Héloïse!..

— Brava Marie. Il y a compensation.

— Pas pour elle, monsieur.

— Bravissima. Il y a compensation plus que jamais.

Incântat de vioiciunea femeii, se întorceà către mine:

— Cette femme pourrait être Ambassadeur chez vous...

Apoi, văzând o scăpară de răutate în ochii mei, adăugă repede:

— Pas chez vous... Dans les Balkans.

Ieșind dela restaurant, trebuià să mergem la niște Americani bogătași, cari sosiseră de curând, sunând din milioane. Cum drumul treceà pe lângă casa lui, mă rugă să ne urcăm sus, să-și ia țigări. Indată ce intră, începù să strige:

— Adele! Dove sono i sigari?

— Sùbito.

¹⁾ Poetul are privirea copilului în inimă
Și vede totul nou.

Fata dispărû. El se așeză la piano, și trecû pe clape cu amândouă mâinile, ca o adiere generoasă de răcoare. După aceea, cântă o arie variată de Beethoven, câteva note atât de simple și de profunde, pe care zburau arabescurile unei fantazii atât de calde, încât sufletul omenesc deveniă deodată tangibil.

Fata intrase binișor și lăsase țigările pe o masă. Gems se uitase la ea fără să o vadă. Cu jobenul în cap, cu mânușile albe pe marginea clapelor, cu ochii pe jumătate închiși, părea că plutește într'o atmosferă de visuri albastre și de tămâie, în care auziă altă muzică, arcușul sfintei și corul îngerilor.

Eu mă pomeneam oftând, fără nici un bănat al meu. Ce poate pune un om, pe clapele reci ale unui piano? Se vede că personalitatea sa, iradiațiunea acelu tot complex ce se numește *temperament intelectual* și care este, la unii, atât de cald, încât luminează și tămăduiește ca soarele.

Cât timp o fi trecut așa, nu știu. Furăm deșteptați de un suspin formidabil, «Hé, hec!» ce izbucni din pieptul Adelei, ca o rachetă. Gems se oprî deodată și se uită lung la fată:

— Adele, voi siete inamorata.

Ea se rușinase de tot:

— Non signorino. Mi piace tanto la musica.

— Siete inamorata, fanciulla.

Apoi, adunându-și mânușile și aprinzându-și țigara, se adresă mie:

— Allons dans le monde.

Dar când să ieșim pe scară, ne întâlnirăm față în față cu trei persoane, două doamne și un domn, care făceau un haz nespus.

— A! scumpe domnule Djon! Așa se vine la niște bieți prieteni, sosiți de două zile, cari nu cunosc pe nimeni! Iată că venim noi la dumneata.

— Tocmai mergeam la d-voastră.

Și fără multă vorbă, deteră năvală în casă.

Când se aprinseră luminile, apărură cea mai adorabilă creatură ce se poate vedeà, blondă, înaltă, cu o gură ce zâmbia a bine. Cealaltă mai puțin frumoasă, dar foarte simpatică. Domnul ce le însoția, și care părea a fi tatăl celei dintâi, erà voinic și frumos, figură energică de german transplantată în America.

Djon Gems făcù prezentările. Erau niște bogătași din Baltimore. Fata blondă se numia Eveline; cealaltă Marie; domnul se numia Walckenaer.

Casa lui Gems fu răscolită ca de un ciclon, așa că Adela așezând lucrurile la locul lor, zbârână printre dinți un «managgia» destul de violent.

Ieșirăm cu toții în oraș.

III

Sosirea în Roma a acestei fete frumoase și bogate, puse lumea în neastâmpăr. Prânzurile și balurile se țineau lanț.

Tineri cu nume cât lumea de mari, Altieri, Aldobrandini, Borghese, Boncompagni se învârteau împrejurul ei, luptând cu secretari de Ambasadă, Miniștri străini, cu

un secretar de Stat, cu ofițeri și civili de toate neamurile și toate rangurile sociale.

D-ra Walckenaer erà nu numai frumoasă și bogată, dar averea sa treceà și drept *curată*, în acest înțeles, că nu pornia nici din minele din California, unde tot dolarul are câte un strămoș pușcăriaș, nici din porcii dela Chicago, nici din pilulele Pink, ci din comerțul curat al grânelor. Cel mult dacă onorabilul d. Walckenaer va fi sugrumat câteva mii de brutari, — dar aceștia de câteori nu sugrumă pe bieții consumatori! Așa încât, cum zicea Gems: «il y avait compensation».

În vremurile din urmă, cercul împrejurul fetei se strânsese atât de mult, încât suspinătorii autorizați erau reduși la trei: un ofițer de cavalerie, care însoția pe Evelina la vânatoarea de vulpi, un american stabilit la Roma și, în fine, Don Giovanni B.

Roma întreagă erà împărțită în tabere, trei la număr, câți erau suspinătorii: ofițerimea, lumea oficială și *vânătorii de vulpi*, erau pentru cavalerist; colonia americană erà, firește, pentru tânărul american; societatea propriu zisă, adică nobilimea papală, Curtea și corpul diplomatic, erau pentru Don Giovanni.

Amicul meu Gems se uită la câte trei suspinătorii, cu un sentiment de nespusă mirare, cum te-ai uită la un om cu nas artificial, sau la o telefonistă amabilă. Câte trei pretenđenții îl plectiseau cu prietenia lor, fiindcă simțeau înrâurirea lui asupra d-lui Walckenaer și mai cu seamă asupra fetei.

Evelina, în adevăr, se purtă cu el ca o soră mai mică față cu un frate mai mare, celebru. După ce se sfârșia re-

prezentăția oficială, cu pretendenții, îi vedeai pe amândoi prin villa Borghese, umblând pe jos, cu pasul sigur, cu sufletul liber, vorbind lucruri serioase. Gems era cunoscut în Statele-Unite ca pianist de talent, care însă nu vrea să câștige bani cu arta. Lucrul acesta, atât de puțin american, îi da un mare prestigiu.

Când Gems cântă în fața ei, ochii fetei își schimbau culoarea: din albaștri deschiși, deveneau viorii ca seninul după ploaie, și păreau a se apropia unul de altul, dând privirii o încordare dramatică.

O plimbare la villa Adriana, la Tivoli, era să dea loc la un mic scandal, ce nu s'ar fi putut înlătura fără intervenția lui Gems.

Vagoanele italienești, acum 25 de ani, se închideau pe laturi, cum se mai închid astăzi, la noi, pe fericita linie Mărășești-Panciu. Fiecare compartiment nu putea cuprinde mai mult de 8 persoane. Pretendenții voiau să călătorească câteșitrei, în compartimentul Evelinei, care era deja ocupat. Un singur loc mai rămânea liber. Ofițerul și americanul puseră mâna aproape în același timp pe ușa vagonului. Americanul dete cu cotul la o parte pe ofițer, care, la rândul său, luă de ceafă pe american și-l depuse pe cheu, ca pe o valiză. În clipa aceasta, Don Giovanni se strecură printre dâșșii și ocupă locul în vagon.

Cei doi tineri, ofițerul și americanul, se priviră o secundă, cu răutatea animală a obârșiei noastre, și erau gata să-și dea arama pe față, când Gems sări în mijlocul lor, îi luă de braț și le zise încet:

— Messieurs, si vous êtes deux coqs de combat, n'oubliez pas que Mademoiselle Walckenaer ne vous pardonnerait jamais de l'avoir prise pour une poule.

Apoi, le oferì locul său în vagon, făcù pe șeful de tren strigând «Partenza, — pronti» și dispărù într'un alt compartiment.

Toată purtarea asta dezinteresată s'ar fi explicat ușor, dacă Evelina ar fi fost ca și el. Eu aveam impresia netedă că inima fetei nu mai erà a ei; că încetul cu încetul, natura eroică a amicului meu prinsese în mrejele sale puternice libelula elegantă trimisă de vântul Oceanului. Fi-rește, nu-i ziceam nimic. Dar simțeam ceva turbure în sufletul lui. Mai în toate serile bea, ceeace mă scandalizà:

— Gems, te las. Ești absurd.

El mă oprià de mână:

— Să-ți fac un silogism. Știi ce este un silogism. Iată: cu cât beau mai mult, cu atâta amețesc mai tare; cu cât amețesc mai tare, cu atât mai mult se cutremură pământul; cu cât se cutremură pământul mai mult, cu atât vărs vinul din pahar; cu cât vărs mai mult vin, cu atât mai puțin beau. Prin urmare, cu cât beau mai mult, cu atâta beau mai puțin. Dar tu ești un neolatin cu spirit pozitiv, pentru care farmecul speculațiunilor intelectuale nu există. Marie, du champagne!..

— Numești speculațiuni intelectuale neroziile astea!.. Lasă-mă să mă duc.

— Nu te duce. Te rog. Am să-ți cânt ceva al meu, cum cred eu că ar fi iubit Beethoven pe Tereza de Brunswick..

La asemenea făgădueală mă îmblânzeam.

— Ți închipuești ceva mai patetic, mai nobil și mai profund omenesc!? zicea el.

— Haidem.

— Încă ceva. Toată lumea crede că moralul și fizicul sunt două lucruri deosebite. Ei bine, lacrăma, lucrul cel mai mișcător, poate să curgă când îți zmulgi un păr din nas, sau când iubești.

— Hai Gems, că vorbești prostii.

— Eu n'am plâns în viața mea.

— Nu zice vorbă mare.

— Ai dreptate. Să mergem.

Pe drum, se prindea de brațul meu cu credință și nu mai zicea nimic.

Intr'o seară, pe când îl duceam așa acasă, îl simțeam nenorocit de tot. Imi cam închipuiam cauza. D. Walckenaer, amețit de sgomotul ce se făcea împrejurul numelui lui, plecase la Neapoli.

Gems mă ținea strâns de braț.

— Să-ți spun ceva...

— Spune.

— Ciudat om ești.

— Pentru ce?

— Imi inspiri încredere... și frică.

— *Incredere* e foarte natural: te iubesc și te stimez.

Dar *frică*?

— Am credință că cetești în inima mea ca'ntr'o carte.

— Ascultă, Gems, cartea e deschisă.

El părù a se gândi:

— Am primit o telegramă dela Neapoli.

— Dela d-l Walckenaer?

— D-l Walckenaer mi-a scris. Telegrama e dela Evelina.

Se oprì la un felinar, se căută prin buzunare, găsi telegrama și mi-o întinse: «Pray with all my heart accept».

Fata îl rugà să primească invitația lui tată-său, de a veni la Neapoli.

Ajunserăm tăcuți acasă la el. Se puse la piano și făcu câteva acorduri. Se oprì și iar scoase telegrama:

— *Te rog din toată inima. Ce să fac?*

— Să iei trenul și să pleci.

— Și pe urmă?

— Să iei alt tren și să pleci încă odată.

— Unde?

— La Paris, să comanzi trusoul.

Gems sări dela piano.

— *Ça, jamais!*

Eu îl așezai frumos la loc.

— Pentru ce?

— Pentru că eu am 20.000 franci venit, iar ea are 4 milioane.

— Venit?!

— Venit. Are 150 milioane zestre.

— Atunci e grav. Bogăția în general înlesnește fericirea; aici o împiedecă.

— Nu-i așa?

— Va să zică o iubești.

— Nu pot zice c'o iubesc. E adorabilă.

— E încântătoare, adăugai eu. Dar, Gems, știi că fata te iubește.

Fără cea mai mică falsă modestie, el zise trist:

— Mi-se pare că da. Și e așa de mizerabil să faci rău celor ce te iubesc... Ce mă povățuești?

— Nimic. Du-te la Neapoli și vezi dacă nu poți să o iubești și d-ta atâta de serios, încât milioanele să nu mai fie împiedecare la căsătorie.

El dete din cap, cu adâncă încredințare că nu va fi așa. Apoi mă rugă să merg și eu la Neapoli. Eu nu puteam plecà din Roma, — deaceea îl rugai să mă ierte, făgăduind că voi veni mai târziu.

IV

Timp de două săptămâni nu mai știui nimic dela el, — până ce, într'o dimineață, primii o telegramă, să viu la gară, la expresul de Modane.

La ceasul trenului eram la gară, învârtind în mine tot felul de bănueli, printre care nunta și trusoul mi-se păreau cele mai omeneste acceptabile.

Când se oprì trenul, Gems se dete jos din vagon, mă luă de braț și mă urcă în vagon înapoi. Erà un compartiment compus din alte trei compartimente, în care Evelina, întinsă pe o canapea, călătoria către Paris, — dar nu pentru trusou, ci pentru o operațiune chirurgicală. Tată-său mă primì în culuar:

— Monsieur, Eveline est souffrante. Elle désire vous voir. Vous me ferez le plaisir d'obéir et de venir à Paris.

Modul poruncitor cu care vorbià se vedeà cã ascunde o durere adevãratã, care nu îngãduie complimente și glume.

Fata mã primì cu mâna întinsã, surãzând:

— Iți sunt foarte recunoscãtoare cã ai venit la garã... Apoi, silindu-mã sã stau lângã dânsa, și mai încet:

— Dar trebuie neapãrat sã vii la Paris... Altfel, Gems ne pãrãsește... Știu cã ai treburile dumitale... Vreau sã-ți cer o consultație: cum sã deviu sãracã...

Mã uitam buimãcit la ochii albaștri ai fetei, încruntați de grija de a deveni sãracã. Nimeni nu-mi vorbiã de boala ei: ce aveã și de ce mergeã la Paris?

Trenul stã o jumãtate de orã în garã.

Fata mã învãluiã în privirea ei rugãtoare, așteptând fãgãduința cã voi veni la Paris, și începutul consultațiunii:

— Iți fãgãduesc cã viu la Paris. Cãt pentru consultație... lucrul cel mai ușor: sunt patru mii de feluri de a deveni sãrac.

— Enumãrã trei.

— Imparte-ți milioanele la prieteni, și nu mã uitã și pe mine.

— Milioanele nu sunt ale mele, sunt ale lui tatã-meu.

— Vã sã zicã ești sãracã gata.

— Acuma da; mai târziu nu.

— Fã așã ca sã nu fii bogatã nici mai târziu.

— Ce sã fac?

— Ia pe Gems de braț și plecați amândoi într'o insulã de pe Pacific, unde sã nu fie nici telegraf, nici jurnale, și mai cu seamã advocați. Sã nu fie advocați.

— Și nici doctori.

— A propos de doctori: vād că nu prea ești bine...

Fata se uită la mine fix, apoi închise ștrengărește dintr'un ochiu:

— Apendicită. Dar nu-i nimic serios.

Apoi, suspinând ușor:

— Am greșit și am luat stricnină în loc de chinină. Te rog. Nu știe nimeni... Firește. Dacă Gems ar fi un om de înțeles, am putea pleca undeva... M'am gândit că ar putea să dea concerte sub un alt nume. Nu-i așa că are talent?

— Imens.

Trenul se pregătiă să plece. Fata mă rugă încă odată să viu. Eu făgăduii tot și astfel ne despărțirăm.

Peste zece zile călătoream spre Paris. Primisem 7 telegrame în 7 zile, fie dela tată, fie dela fiică. Gems îmi scria că Evelina se făcea bine și deci nu mai aveà nici un cuvânt să stea lângă dânsa. Înțelegeam că trebuia să-l ajung la Paris, ca să-l mai țiiu pe loc.

În fine ajunsei la Paris, într'o dimineață răcoroasă de primăvară, și trăsei la hotelul lui Gems.

Care nu-mi fu mirarea, când aflai că plecase de două zile, fără a lăsà nici o adresă!.. Pornii în fuga la hotelul d-lui Walckenaer, care erà alături.

Bătrânul american își luă cafeaua. Cum mă văzù, veni către mine cu mâinile întinse:

— Evelina este bine de tot. Nu a fost nevoie de intervențiune chirurgicală...

— Mă bucur foarte mult. Ași dorì s'o vād. Pot s'o vād?

— E cam greu...

— De ce?

— A plecat... cu John James... în călătorie de nuntă.

— S'au cununat?

— Da. Iată *le faire-part* cum ziceți d-voastră.

Și-mi întinse o scrisoare a Evelinei.

«Dragă tată, John James și cu mine am hotărît să ne luăm. Cum însă tu ai prea multe milioane, iar el nu are de loc, te rog să faci tot ce vei putea spre a le pierde, ca să venim acasă. Când vei pierde tot și-ți vor rămânea numai 5000 dolari venit, pune o «notiță» în *New-York Herald*, și ne vom întoarce».

Eu citeam și credeam că visez. Ridicai ochii către bătrân.

El își mușcă o mustață :

— Am și răspuns prin *New-York Herald*. Un impresario american oferă 100.000 franci celui mai bun compozitor născut în Statele-Unite, care va scrie o poezie muzicală asupra vieții lui Washington la Mount-Vernon.

— Au să se prezinte mii de lucrări.

— Juriul are ordin să premieze pe a lui John James, dând și alte premii, altora.

— Dar dacă nu se prezintă la concurs?

— Are să se prezinte, dacă-și iubește nevasta. Dacă nu, vom căuta altceva. Trebuie să-i ajut.

Apoi, tremurând, cu ochii umezi, adăugă :

— Mi-a luat fata... Și n'am alt copil... Dar îl stimez : John James este un om.



O PARTIDĂ ÎN TREI
«JOHN JAMES CONTRA MORMONILOR»

Nu mai fusesem la Paris dinaintea războiului, iar pe John James îl pierdusem din vedere aproape cu desăvârșire. Știam că devenise un compozitor celebru; că soția sa murise, lăsându-l singur; că în timpul războiului încercase să vină în țară, dar că nu putuse ajunge decât până la Salonic. Primeam câte o scrisoare, plină de haz, prin care îmi da întâlnire pe vârfurile munților celor mai înalți, unde căută să se apropie de soare pentru poema sa muzicală *Hephaistos*. Moștenise o avere enormă dela socrul său, care, după ce-l cunoscuse bine, îl adoptase. Din această avere, îmi oferiă premii de încurajare pentru răspândirea săpunului în țara românească și pe cât se poate pentru uzul batistei. La care răspundeam pe latinește, *naturalia non sunt turpia*, pentru a-l înfuriă, amintindu-i completa lui ignoranță în cele scrise de demult.

O zi de iarnă, cu soare, la Paris, scoate din fundul cutiilor toate bijuteriile omenești.

După ce mă diriticaî la cap și câștigai un premiu pentru răspândirea săpunului, mă aruncaî într'o trăsură și strigai șofeurului:

— Au bois!..

Acesta se întâmplase să fie cel ce mă adusese dela gară:

— Vous êtes pressé, Monsieur.

Și dete drumul sfârlezii lui, ieși din strada Boissy d'Anglas; se subtiliză printre țesătura nebună de automobile din Piața Concordiei; mă învârti după niște camioane enorme și o luă spre l'Etoile.

Mi-se părù că toată lumea a întinerit, că n'a fost răboiu niciodată, că nimic pe glob nu se poate compara cu faimoasa *Avenue des Champs-Élysées*. Dar, par'că lipsià ceva din mișcarea asta. Dând pe o stradă laterală, întâlni un călăreț. Atunci înțelesei că lipseau caii cu desăvârșire.

Pe insule mici de trotuar, domni și doamne elegante studiau problema trecerii printre trăsuri. Doamnele se repezeau greșit. Domnii le opreau de pulpane. De aci, țipete și câte o reflecție de șofeur:

— Ces oies!..

Când ajunserăm la «bois», un fluviu de lume intră. Erà zi cu soare și sărbătoare. Iși poate orcine închipul ce fasoane de pălării femeiești; ce scurtături de rochii; ce buze colorate; câte feluri de trăsuri; câte feluri de pedestrași. Deși amestecul acesta de soiuri omenești alcătuiau «le populo» în toată pestrița lui înfăptuire, totuș o mândrie colectivă păreà a se desprinde din masa lui, care îl ridicà la înălțimea etică a eroului.

Pe aleea călăreților soseau tot felul de grupuri de cavaleri, dela cei mai eleganți până la cei mai triviali; cai englezești, încălecați de stăpânii lor, impecabili; cai de manej, îngenunchiați de picioare; cai de birje, umblând cu gura prin cer și purtând în spinare câte un băiat de prăvălie.

O nebunie obștească îndemnă pe toată lumea să do-rească lucruri noi, o primăvară timpurie, o schimbare de soartă, altă slujbă, altă soție, eternul «mai bine» pe care-l înfățișau deocamdată raze ghidușe de soare.

Trăsura mergea încet. Imi venia să zâmbesc de această năzuință universală de nestatornicie, care face pe oameni să pună atâta preț pe credință și statornicie, — când, un grup de patru călăreți, doi domni și două doamne, trecu în trap mare, ca o viziune încântătoare. Plecai capul pe fereastră: mi-se păruse că recunoscusem pe John James. Rugai pe șofeur să întoarcă. Dar, până să iasă trăsura din rândul ei și să se poată învârti, trecu vreme. Viziunea dispăruse.

Stam tocmai și mă gândeam ce să fac, — când, la o întor-sătură de alee, îi regăsi: grupul se pregăti să descalice.

O minune de cai, patru obiecte de artă, cu niște capete inteligente, cu picioarele de bronz Barbedienne, cu ochii vii și nările aprinse, cumiți ca tinerii bine crescuți ce și-au sfârșit partida de *tennis*. Dumnezeu să mă ierte: o secundă uitasem pe cavaleri, în cinstea cailor. Ridicai ochii cu sfială către doamne. Imi trecuse ca fulgerul prin minte că poate călăreau bărbătește, — oroarea cea din urmă pe care o poate comite o femeie. Nu. Erau amândouă în șele de damă, o strălucită invenție de piele scârțâitoare, ce le purtă cu îngăduire și prietenie. Ba bine că nu!

Iar damele erau alte două minuni. Recunoscuți de-prinderile bunului meu amic, — oarecum revăzute și completate: umblă cu câte două: una brună, alta

blondă, — iar cea brună mi-se părù că privește cu ochi albaștri, cea blondă cu ochi negri, — ca toate să fie după sfânta scriptură a potrivelelor.

Sărli din trăsură:

— John!

El se oprì o clipă:

— A!.. Samfresco!.. Mon bon ami!.. Comment ça va-t-il?..

După ce ne îmbrățișarăm, mă inspectă de sus și până jos, mă pipăi la mușchiul brațului:

— Laissez-moi vous *voar*... Vous êtes encore *pas di tiu mal*... Mais venez que je vous présente à ces dames...

Apoi, mă luă de braț cu afecțiune și mă închină la doamne:

— Cel mai bun prieten al meu, d-l Z. — D-l și d-na Dagonet; d-na Ellen Merray.

Caii fură lăsați în grija băieților cari așteptau, iar noi intrarăm la aperitive. John James își aprinse o țigară în ușa restaurantului și-mi făcù semn să viu. Asvârli chibritul, cu forma lui eroică de revoltat, și-mi zise:

— Ce bine-mi pare că te regăsesc!.. Trec printr'o criză urită... Te rog să observi bine femeile astea... Vii la masă cu noi, astăseară, la Claridges; apoi mergem la Operă; apoi rămânem amândoi, să-ți povestesc... Se dă *Pagliacci* de Leoncavallo. Orchestrația din actul al doilea...

Aruncă țigara, care nu vrea să ardă:

— Voi parlate ancora italiano? Siamo tutti pagliacci... Eu credeam că după moartea nevestii, facultățile sufle-

tului au încetat de a mai funcționa, și acum mă pome-
nesc că nu e de loc așa... Ce bine-mi pare că te regăsesc,
— ca să mă ajuți și să mă luminezi. E lamentabil!..

■ Una din cele două doamne, cea cu ochii albaștri, se
uită la noi atâta de încordată, încât mă silii să aduc pe
John James înnăuntru. Acesta eră ambalat în pesimism:

— Toată viața mi-a părut rău că nu m'am născut
bâtlan.

— Pentru ce?

— Ca să trăesc pe luciul apelor, departe de oameni.

— James, vous êtes «stiupid». Dacă ar fi o reciproci-
tate în pesimism, sunt sigur că bâtlanii regretă că nu
sunt milionari... Dar se văd pururea în oglinda lacu-
rilor.

— Miss Luciana, ai ochii ca depărtarea.

— Ce coloare are depărtarea?

— Mai întotdeauna albastră, fiindcă se confundă cu
cerul. Dar nu întotdeauna.

— Și atunci?

— Atunci e nesiguranță și trudă: dorință de a deveni
bâtlan.

— James, vous êtes «stiupid». N'est-ce pas, Monsieur,
qu'il est «stiupid»?

— Il a peut-être vieilli.

— A, non!... zise Luciana cu convingere.

Prânzirăm împreună și merserăm la Operă împreună.
John James îmi repetă mereu:

— Observă-le, te rog.

N'avea nevoie să insiste, că eu le observam cu dela mine pornire. Amândouă erau încântătoare. Nimic american, — decât, poate, o notă proaspătă de personalitate, cu tinerețea eternă a verdelui de ederă, — îmbrăcate simplu, decoltate cu măsură, — purtând capul cu grația statuetelor de Tanagra, și trăind un fel de viață statică intensă, prin strălucirea pielei. Doamna Dagonet purta, în părul negru, o roză albă, care părea așezată acolo ca o necesitate din temeliile estetice ale lumii; doamna Merray nu-și împodobise părul cu nimic, ci numai avea la gât un șir de mărgăritare, ca lacrămile Dianei.

Libretul operei, cu detestabilul subiect sicilian, făcea pe John James să nu se uite pe scenă. Cu privirea pierdută în undele de păr ale d-nei Dagonet, el trăia din viața orchestrei, plină de ironie și de jale. În câte suflute nu se așează, pe fund, melancolia incurabilă a unei iubiri stinse sau a unei speranțe neîmplinite, peste care trece zilnic nota comică a realităților!

Când bietul paiat, ros de nebunia geloziei, își omoară nevasta și pe amantul ei, publicul rămâne înlemnit de brutalitatea actului. Dar muzica pătrunde în conștiințe ca o insinuare romantică, explicând totul prin puterea lăuntrică a iluzionării.

Toată lumea eră în picioare. D-na Merray, ceva cam palidă, își strângea mânușile; d-na Dagonet scânteia din ochi, privind țintă către amica sa; d-l Dagonet aplauda; John James blestemă pe englezește.

Când să ieșim, d-na Dagonet luă de braț pe amicul meu:

— Je déteste cette femme.

John James răspunse, arătând pe Dagonet :

— Moi je déteste cet homme.

— Et moi je vous aime.

Ne despărțirăm la ușa teatrului.

Cine n'a văzut pe Hamlet în fața umbrei lui tată-său, n'a înțeles răscoala sufletească a lui John James.

D-l Dagonet fù acoperit de o grozăvie de epitete, «broască de Michigan», «catâr inviolabil», «pungaș de hală», «voluntar în armata corupției».

— Et avec ça, héros de roman!

Apoi, cu răutate, repetă la infinit vorba «pig».

Eu ascultam cu răbdare catastrofa asta de invective, până ce automobilul se oprî. Șofeurul se dete jos, deschise portiera și, foarte liniștit, ne zise :

— Messieurs, je n'ai plus d'essence.

Capul lui John James!..

Tot așa de liniștit ca și șofeurul, se dete și el jos și zise :

— Si vous voulez bien attendre ici une minute, nous allons prendre un autre taxi, et vous apporter de l'essence. Ce serait dommage de vous perdre.

Cu această diversiune, cursul ideilor se schimbă. Amicul meu mă luă de braț și pornirăm pe jos către hotel.

— Ce oraș nostim și spiritual. Un șofeur american nu ar fi avut bunul gust să sfârșească benzina, ca să mă împiedece de a te plictisi cu prostiile mele.

— Știi bine, John, că nu mă plictisești niciodată.

Ajunserăm la hotel târziu. Intr'un apartament plin de lumină, florile împodobeau toate mesele. Tufe întregi de mimosa umpleau ungherele și parfumau aerul.

— Mon vieux, nous allons souper ici. Ți aduci aminte de Roma, de restaurantul din Via Sistina? Sunt 15 ani de atunci. A trecut vremea, a venit un fel de glorie târzie, care seamănă cu o cunună de lauri pe capul unui bust. Dar cu câtă durere se câștigă celebritatea în artă! Lumea tresare la accentele inimii noastre rănite, dar inima moare...

— Ești sigur?

— Și renaște la prima nouă durere. S'ar zice că e un paradox, și nu e: sufletele poezilor trăesc prin cauzele lor de distrugere. D-ta, care știi să vorbești, explică-mi, mie, care știu numai să cânt, pentru ce, orice suferință morală este odioasă, numai aceea pe care o dă amorul este simpatică.

— Trebuie găsit alt cuvânt: «simpatic» este impropriu.

— Cum vrei. Orice om care suferă, fie prin ambiție rănită, fie prin sentimente afective, zdruncinarea face tot ce poate pentru ca o asemenea suferință să nu se mai repete. Numai omul care iubește, își iubește suferința.

— Paradoxal. Amorul, în esența sa, este bucurie, nu durere.

— Vorbești din cărți. Amorul este și bucurie și durere. Mai des, însă, este durere. Iar eu, personal, îți mărturisesc că amorul, care este numai bucurie, nu mă interesează, decât numai în preludiul lui: privighetorile cântă, dar Romeo moare.

— Uیți pe Dante.

— Te rog, lasă cărțile. Iată, comit greșeala să-ți destăinuesc un secret, care este totodată și o mare durere.

Eu făcui o mișcare de protestare. El urmă:

— Nu te supără. Știi că am o încredere oarbă în d-ta. Secretele adevărate nu se împărtășesc nimănui, sau, când se împărtășesc, ascund un scop interesat. Tot așa cu durerile adevărate. Ce scop urmăresc eu? Nici unul, — decât, poate, nevoia de a descărca sufletul, ca un grătar, de zgura simțirilor arse. Eu iubesc pe Luciana Dagonet; aceasta iubește pe bărbatul său; iar el iubește pe Miss Ellen. Iubirea mea de Luciana și gelozia de bărbatul său, m'au făcut să cad în ispita de a mă apropia de Ellen. Recunosc că natura omenească poate admite această duplicitate. Eu însă nu o admit. Și cine sunt acest «Eu»?

John James luă vânt în sferile psihologiei. Il opri:

— Te rog. Să așezăm lucrurile în linie dreaptă și în sens invers de cum le-ai așezat d-ta. Și atunci, avem: Ellen Merray, Horace Dagonet, Luciana Dagonet și John James. D-ta ești de părere că orice linie dreaptă poate să devină un cerc, dacă unești cele două capete ale liniei.

— Samfresco, je ne vous reconnais plus. La politique vous a perverti, mon ami.

— De loc. D-l Dagonet găsește că e foarte comod să fie bărbatul unei femei brune și amantul unei femei blonde; d-na Dagonet găsește foarte plăcut să fie soția

unui om blond și amanta unui om brun; iar d-ta, dacă nu vrei să fii un *pagliaccio*, ca cei dela Operă, ar trebui să te resemnezi să iubești o femeie brună și să fii amantul unei femei blonde: o partidă în trei.

— Ești un infam. Nu ți-am spus niciodată că sunt amantul d-nei Dagonet... Dealtminteri, vorba asta «amant» e detestabilă.

— Nu mi-ai spus, dar ai să-mi spui.

John James ridică din umeri, indignat. Umblă de colo până colo, ca un tigru în dosul gratiilor, părând preocupat să-și potrivească pașii după florile covorului. Se opri în fața mea, cu ochii strălucitori. Credeam că o să mă acopere de invective filozofice.

— J'ai faim.

— Ei bravo. Asta-i boală cu leac.

— Hrana, ca amorul, e mai plăcută sub formă de foame.

— Atârnă de prânz.

Ca o muză invocată, supeul apărură, pe două tăvi enorme. Meșteșugurile culinare cele mai iscusite se amestecau cu fructele raiului.

— Il y a tout de même du bon dans la vie, zise John, luând o banană și rupându-i coaja. Apoi aspiră din parfumul ei, cu un extaz religios, și mi-o apropiere de nări:

— Vezi dacă nu miroase a menuet de Boccherini.

Idea mi-se părură originală, și par'că, în adevăr, văzui câteva perechi elegante, mișcându-se pe parchetul dela Luvru, sub privirile d-rei de la Vallière și ale Cardi-

nalului Chigi, — în opoziție cu scandalul de jocuri din zilele noastre, în care se petrec toate necuviințele de mișcări, împrumutate dela țigarierele spaniole și dela gorilii americani.

John James continuă, sorbind dintr'o stridie :

— Prin urmare, retragi vorba «amant».

— Retrag.

— Și declari că Luciana Dagonet îți place.

— Mai mult decât s'ar cuveni.

— Samfresco, je vous *tiue*.

— Allez toujours.

John se șterse pe mustăți și veni către mine :

— Venez que je vous embrasse.

— Vous n'êtes pas encore pochard.

El se opri. Părea că vede ceva foarte frumos :

— Spune dacă ai mai văzut așa ochi. Ai mai văzut așa ochi? Sunt unele petunii, care au pe marginea florilor lor, un albastru închis, prin care trec adieri de ambră regală, — pistrii de lumină crepusculară, pe care n'o prinde nici un penel. In ochii albaștri ai femeilor brune, e o așa de adâncă înțelegere a gloriei noastre sufletești, încât eu le-aș închină unui cult nou, acela al *întrupării poeziei*, — le-aș face vestalele amorului abstract.

— Bizară idee.

— Pentru ce *bizară*?

— Pentrucă s'ar stinge rassa.

John se uită la mine, umflat de râs, dar vrând să pară indignat.

— Ești un adevărat comitagiu din Balcani.

— Zi mai departe.

— Dacă nu mă susții!..

— Ce? Vrei să-ți spun că sunt amorezat de d-na Dagonet?!

— Evident.

John James își turnă un pahar de șampanie și zâmbi vinului ca unei vechi cunoștințe. Apoi urmă:

— Când am sărutat pentru întâiaș dată ochii aceștia albaștri, am crezut că sbor.

— Va să zică i-ai sărutat!..

El mă luă de braț și mă duse în camera de alături, unde îmi arătă caloriferul de metal, vopsit în alb.

— Aici. Pe faldurile calde ale caloriferului.

Nu înțelegeam ce vrea să spună. El urmă:

— Hotelul este așa construit, încât apartamentul meu vine în atingere cu al d-nei Merray. Ea nu știe nimic, fiindcă are intrare pe alt coridor. Eu însă, când sunt în cabinetul de toaletă, o aud cântând. Ș'am auzit și pe Horace Dagonet, și, firește, am fost destul de infam să spun nevesti-si.

— Infam.

— Se poate. Dar el nu este infam, când are o așa perlă de nevestă, s'o înșele?

— Asta-i soarta tuturor nevestelor.

John se uită la mine, scandalizat:

— Te-ai făcut mai neonest ca oricând.

— Și d-ta ce mandat ai, să aperi așa zisele perle? Ești fermecat de d-na Dagonet, și te crezi un moralist.

John James se dete cu un pas înapoi:

— Eu nu înșel pe nimeni, — cum n'am înșelat toată viața.

— In amor, cuvântul «a înșelà» are un alt înțeles.

— Da. Mai trist și mai vinovat decât în afaceri. A înșelà pe o femeie care crede în tine, este o degradare morală.

— Dar dacă tu n'o mai iubești?

— O lași.

— Dar dacă ea te iubește?

John, încurcat, aruncă paharul, care se sparse într'o sută de bucăți.

— Argumente de civilizație americană?

El, umilit, mă luă de braț:

— Uite, aici, vezi? a venit Luciana, să pândească pe bărbatu-său. Când l'a auzit în camera de alături, am crezut că leșină, — a întins brațele către mine și a căzut.

— Și ce-ai făcut?

— Am ridicat-o de jos și am dus-o pe canapeaua asta. Uite, vezi canapeaua asta? Am acoperit-o cu pledul și am stat în genunchi lângă ea. Când mi s'a părut că se liniștește, m'am plecat și i-am sărutat ochii. Atunci, un braț divin mi s'a prins de gât. Erà al ei.

— Ba vezi că erà să fie al meu.

— Ești prozaic. Un braț!.. Nici Venera Anadyomenă, nici Didona, n'au înconjurat pe Erfea cu un braț mai cald.

— Cea dintâi îi erà rudă.

— Nu mă întrerupe.

— Precizează momentul când ai simțit că sbori.

— Când am sărutat-o. Ah, Doamne! Ce ai pus în noi atât de nepământesc!?. Gura ei mi s'a părut că este izvorul tămăduirii.

— Par'că erà vorba de ochi.

— Și ochii și gura.

— Să nu confundăm organele.

— S'au confundat. O întindere a înțelegerii, până în lumea diafană a stelelor; o bucurie a sufletului, până în cele mai depărtate ramificații ale structurii noastre morale. Vino să-ți cânt.

Mă întoarse în salon. Se așeză la piano:

— O poemă nouă: «Didon». Suntem în preajma Carthaginei. Enea a fost adus de vânturi pe coastele Libyei. Didona îl primește cu onoruri regale și pregătește o vânătoare în cinstea lui. Deși începuse să-l iubească, erà sigură de sine, fiindcă jurase credință veșnică soțului său mort. Dar Junona, care vrea cu orice preț să împiedece pe Troieni de a ajunge în Italia, propune Venerei să însoare pe Enea cu Didona. În timpul vânătoarei, o furtună groaznică izbucnește. Didona se adăpostește cu Enea într'o grotă, unde amorul îi aruncă unul în brațele altuia. O clipă de infinită fericire. Apoi Enea pleacă. Didona se omoară.

Erà întocmai cartea a IV-a din Eneida. Amicul meu devenià clasic.

Dar ceeace erà nou, și absolut superior, erà muzica. După un preludiu pastoral de o rară puritate, câteva accente de fanfară anunță pe Diana, rece și divină. Urmează vânătoarea, cu sunete de cornuri, huet de lume,

gonaci, fiare. Vine apoi furtuna, apele care izbesc în maluri, vânturile deslănțuite, urgia ciclonului. Apoi o pauză. Acordurile se calmează. Sunete albe. O lumină de grotă, căzând pe ramuri lungi de gelsomină și tufe decolorate de feregă. Apoi amorul. Un culcuș de anemone pe marginea unui lac, adunat din lacrămile stalactitelor, albastru ca reflexul mării Egee. Didona, odihnind pe pieptul lui Enea, cu buzele arse, cu ochii rătăciți în păinjinișul fericirii celei mai abstracte.

Erà o adevărată revelație. Vedeam și înțelegeam pe d-na Dagonet; pricepeam puterea de transpunere a unei sărutări, în versuri; prindeam năzuința amorului, la unii oameni, de a deveni abstracțiuni impersonale, cum este bucuria patriotică sau caritatea publică. Mi-se părea că omul acesta realizase, în muzică, dorința secretă a vieții mele întregi, de a scrie într'o limbă într'aripată, care să coloreze cuvintele pe dinăuntru, cu puterea evocativă a Evangheliei.

În fine, Enea pleacă. Didona, părăsită, se omoară. O temă variată pe cuvintele: *tu che a Dio spiegasti l'ali, o bell'alma innamorata*. Pianul tremură de emoțiune. Durerea deveni palpabilă, alergă pe clape, ca o iradiere a sufletului ce vibră în coarde.

Nu mai înțelesei nimic din mâncare. Sufocat de lacrimi, mă băteau vânturile propriiei mele vieți. Omule, sărmană creatură, ce divină este inima ta, când poți să scoți dintr'însa așa accente!

John James încheià ultimele acorduri, cu capul plecat pe o parte, cu ochii în jos, străin par'că de momentul

în care trăia. Fruntea sa genială se lumină de un nimb de putere creatoare, ca frunțile Madonelor lui Rafael, în care se oglindește bunătatea maternă și seninătatea eternității.

Veni lângă mine, își trecu brațul sub al meu, și-mi zise încet:

— Nu credeam că pot să mai iubesc. Et voilà!.. Merită Dagonet să aibă o asemenea femeie?..

Mi-se făcu o milă nespusă de el. Nu știam cum să-l încredințez că nici Dagonet, nici Luciana, nu meritau măcar o scântee din focul ce ardeă într'însul. Înțelesei însă că trebuie să tac și să-l îndemn pe el să vorbească, — că doar asta este nebunia celor ce iubesc.

Despre ziuă, ne despărțirăm.

*

A doua zi seara, la masă, îl văzui încruntat. Femeile erau, amândouă, de o veselie ciudată. Mai cu seamă d-na Dagonet. D-na Merray mi-se părù cam ofilită și interesantă.

John James își rodea zăbalele. Se strecură pe lângă mine și-mi zise încet:

— Vreau să te văd.

— Ce mai este?

— Ellen.

— Ce-i cu ea?

— Vino sus.

Peste o oră eram la el.

— Ce este John?

— Este ceva monstruos. Ca să depărtez pe Luciana de bărbatu-său, am vrut să aprind gelozia d-nei Merray. Și nu știi peste ce am dat...

— Peste ce?

— Peste o altă inimă rănită.

— Povestește.

— Felul acesta de a ascultă pe la uși, chiar când sunt duble, și chiar când ascuți fără să vrei, are ceva infam. Deaceea, am crezut că trebuie să previn pe d-na Merray. Și am prevenit-o. I-am spus tot, cum ascult și ce aud. Ea m'a privit lung și mi-a zis:

— Știi de mult că ești vecinul meu, — prin urmare ar trebui să-mi acorzi atâta perspicacitate, ca să nu aduc pe d-l Dagonet în camera din care ai fi putut să-l auzi. Nu erà el.

— Atunci erà altcineva?

Ea se uită la mine, zâmbind:

— Ți-ar părea rău?

— Firește. Sunt preotul vostru spiritual.

— Spiritual, are haz.

— Cine erà?

— Un lucrător dela electricitate, care a venit de două ori să schimbe niște lămpi. Dacă ai fi făcut ca mine, te-ai fi încredințat repede.

— Ce?

— Dacă ai fi deschis ușa din partea dumitale, erà să găsești ușa din partea mea deschisă în permanență.

— Care ușe?

— Fiecare zid despărțitor are două uși: una o guvernezi d-ta, alta eu. Știi foarte bine.

Vorbeam cu dânsa în coridorul de jos al hotelului.

— Vrei să te convingi?

— Da.

— Vino.

Luarăm ascensorul împreună. Eu mă dusei la mine; ea la dânsa. După câteva minute, bătù cineva la ușa despărțitoare, care, la mine, erà acoperită cu o stofă la fel cu cea de pe zid. Mișcai draperia și deschisei ușa. Mă găsi față în față cu d-na Merray, în cabinetul ei de toaletă.

Această intimitate necăutată, mă făcù să-mi pierd sărita și s'o prind de talie. Ea se mlădià ca o trestie, dar îmi puse amândouă mâinile pe gură, ca să mă împiedece de a o sărutà. După ce scăpă din brațele mele, rămase, palidă, în mijlocul camerei, și, arătând către apartamentul meu, zise:

— Șade rău.

În adevăr că ședeà rău. De aceea vrusei să mă retrag:

— Trec frontiera înapoi.

— Bine faci. Să-mi dai voie însă s'o trec și eu.

Se uită la mine, zâmbind cu un aer de bunătate sfioasă:

— N'am făcut-o din indiscrețiune. Când ușile din interiorul apartamentului dumitale rămân deschise, aud pianul. De câtva timp cântă ceva atât de frumos, încât vin pe furiș să ascult.

Mi-se părea că vrea mai mult de cât spune. Atunci încercai s'o apuc din nou de mijloc. Ea sări la o parte:

— Și n'aud întotdeauna muzică... Sau poate e muzică, dar care nu-mi convine.

Erà serioasă și palidă. Mă simțeam un biet om prost.

— Ellen, nu știam nimic.

— Nu ai dreptul să mă chemi pe nume.

— Nu.

— D-na Merray, dragă domnule John.

— D-na Merray.

— Așa. Acuma du-te.

Trecui la mine. Cum să-ți guvernezi viața, ca să rămâi om de treabă? Mi-se părû deodată că Dagonet este o absurditate, care nu puteà să fie amantul unei femei ca Ellen. Cu toate astea erà bărbatul unei femei ca Luciana. Mai știi?

Căzusem pe un scaun, cu haina pe braț și pălăria în mână, — când mă atinse cineva pe umăr. Erà Ellen, care trecuse la mine fără s'o simt. Imi luă haina, mă sili să mă scol de jos și mă duse în salon. Se învârtià prin camerele mele, ca printr'ale ei.

— Nici o schimbare. Florile astea trebuesc reînnoite.

— Cunoști apartamentul?

Ea zâmbià, cu o nespusă inteligență în ochi:

— Il cunosc atât de bine, încât îți schimb apa dela flori și-ți strâng caietele de muzică. Să nu pedepsești slugile. Intr'o zi, când curățam, am bătut la ușa... la care am bătut și astăzi. Mi-au deschis, și, fiindcă ne văd totdeauna împreună, au găsit că e foarte natural să mă

ocup de casa unui burlac... Dealtminteri, nu mă ocup de nimic, ci numai îmi face plăcere... să văd cum trăești...

Se uită în pământ, sfioasă. Părul blond aveà unde de aur, calde. Cine rezistă la asemenea unde?

— Cam slab, zisei eu, gândindu-mă la d-na Dagonet.

— Dumneata reziziți?

— Urmează.

— Eu n'am rezistat, și m'am apropiat de ea: «dragă doamnă Merray».

— Nu se poate, zise ea. Trebuie să mă chemi pe nume. Dar, mă rog, nu e primejdie să vină cineva?

— Nu vine nimeni.

— Atunci cântă.

Mă așezai la piano.

— Ce i-ai cântat?

— Nu știu. Niște variații de Beethoven.

— Nu i-ai cântat Didona?

— Ba da, pe urmă.

— Și ce s'a întâmplat?

— Nu știu.

— Cum nu știi?

— Pe când cântam, se vede că a plecat.

— Și nu s'a mai întors?

— S'a întors, zise el, încet, cu ochii în jos.

— Și ce s'a întâmplat?

— Infama dumitale de profeție.

Mă uitam la el. Nu știam ce să fac: să mă bucur sau să mă întristez.

— John, intră în detalii.

— Mi-e rușine.

— De mine?

— De mine însumi... De Luciana... și de Ellen...

Și chiar de d-ta... că ești om... și mă îndemni la infamii.

Erà nedrept, dar erà mai cu seamă nenorocit.

— Eu nu te-am îndemnat. Am prevăzut, numai, că linia dreaptă își va unì cele două capete și va deveni cerc.

John umblà de colo până colo:

— Cunoști parfumul părului blond?

— Din auzite.

— Are ceva acru și patetic, în gustul lacrărilor.

— Acelea sunt sărate.

— Acru, patetic și sărat.

— Și dulce, zisei eu, zâmbind.

— Și dulce, adăugă el repede. Asta e nenorocirea, că e și dulce!

— Găsești că e nenorocire?!

— E o depravație, pe care d-ta o numești fericire.

— E o bucurie reală. O bucurie bărbătească.

— Infamă, ironică; uite, ceva din mazurca asta.

Și se puse să cânte o mazurcă de Chopin, delicioasă, tristă și săltăreață ca un înger șchiop.

— Ori de câte ori cânt mazurca asta, îmi vine să plec, să schimb locul.

Tăcurăm un moment amândoi. Tot el reveni:

— Schimbi locul, dar nu schimbi sufletul.

— Și nici nu trebuie să-l schimbi.

Se mai învârti de câteva ori și iar se oprî în fața mea.

— Cum se poate una ca asta: să iubești două femei!

— Fiecare din voi iubește în dublu exemplar.

— Nu e adevărat. Ellen nu iubește pe Dagon t.

— Se poate.

— Nici Luciana.

— Mai știi!..

— Știu eu.

Mă uitam la dânsul, cât erà de frumos și de naiv.
El se apropiè de mine:

— Samfresco, sauvez-moi de ça... Je suis si malheureux!

*

A doua zi, dimineată, târziu, eram acasă și scriam, — când bătù cineva la ușe.

— Intră.

Ușa se deschise încet, prelung, și o doamnă, cu un vâl des pe ochi, se strecură înăuntru.

— Pardon, Monsieur. Vous ne connaissez pas la nouvelle adresse de M-r John James...

Recunoscusem numai decât pe d-na Merray. Intrevăzui deodată drama tăcută ce se petrecuse, John James plecat, ea rămasă singură, probabil și Luciana tot așa.

— Nu știu nimic, doamnă. Să întreb dacă nu este ceva la portar.

Intrebai prin telefon, și mi-se răspunse că aveam o scrisoare, care mi-se trimiteà sus.

Scrisoarea veni. Ea cuprindeà:

«Iubitule, iartă-mă că plec fără să-ți spun. Viața plină de înșelăciuni îmi este intolerabilă».

Intinsei scrisoarea d-nei Merray. Ea o ceti. Apoi, cu ochii gânditori, zise încet:

— A făcut rău. Eu îl iertam!



O M U Z Ă
(AMINTIRI DIN CARIERA
DIPLOMATICĂ)

Venisem la Napoli cu amicul și colegul meu John James, hotărâți să nu ne întoarcem la Roma decât târziu de tot, odată cu ploile răcoritoare. Telegrafiasem la Sorrento să ne oprească odăi la hotelul Victoria, și, așteptând răspuns, vagabondam pe ulițele faimosului oraș, atât de plin de originalitate, de mizerie și de poezie. John James făcea un chef nespus, umblând cu un pepene în brațe, pe care-l promitea la o droaie de copii dezmațați, ce se țineau după noi, sau oprindu-se la bucătăriile ambulante și plătind porții de macaroane, în dreapta și în stânga, ca să învețe și el modul de a le mânca al napoletanilor, cu capul răsturnat pe spate, cu gura căscată către cer și cu mâna dreaptă salcâm, — când ne întâlneam cu un amic de club, contele Pàndola, și cu marele poet della Ròvere, cunoscut în saloane sub numele de «Ugolino», diminutivul dantesc al lui Ugo.

Pàndola se topia de răs, la vederea lui John cu harbul la subsuoară, și se bătea cu palmele de genunchi, vorbind o franțuzească «da naboledano»:

— Eccellenza mia, ma tu sei matto. Tou comprends, della Ròvere, il popolino peut le touer.

Poetul, care vorbià bine franțuzește, rãspunse liniștit:
— Le peuple napolitain ne tuera jamais un homme d'esprit.

— Vui siete un capo-comico di prima forza.

Vorbind și rãzãnd, pornirãm la hotel sã dejunãm, iar mai spre searã plecarãm la Sorrento.

*

Cine a fost pe tãrãmurile acestea fericite și nu-și amintește de drumul de pe golful de Napoli?.. Trenul te duce la Castellammare di Stabia, iar de acolo, pãnã la Sorrento, te duc niște brișculițe cu un cal, fãrã seamãn în univers. Șoseaua merge șerpuint pe malul înalt al mãrii, printre grãdini de portocali și de smochini. Poporul formeazã amestecul cel mai interesant de tipuri: bãtrãni stafidiți, fete îmbrãcate ca de panoramã, tineri ochioși, copii în zdrențe, trãind cu toții în stradã și vorbind o limbã de chiote și de țipete, pe care o însoțesc gesturile cele mai expresive.

Fusesem de atãtea ori la Napoli, și întotdeauna poporul mã interesase foarte mult. Acum însã, cu Pãndola alãturi, care îmi explicã o mulțime de lucruri, mi-se pãrea cã strãbat pãnã în fundul sufletului sãu. Oamenii aceștia erau greci, în toatã larga înțelegere a cuvântului, așã cum erau acum douã mii de ani toți locuitorii din orașele Italiei numitã *Magna Grecia*, și nu puteau fi nici Osci, nici Campanieni, nici Latini. De acì deprinderea de a trãi în stradã; pasiunea nebunã pentru sfinții cu saltanat; vioi-

ciunea graiului; naivitatea credințelor, — o întreagă gamă sufletească, inexplicabilă altfel.

La Vico, ne oprim să se odihnească birjarii. Pândola vede în grădinița hotelului un smochin cu fructe, și cere numai decât o farfurie. Cu o îndemânare nespusă, prinde a curăți alveolele zaharate de pielea lor moale și le aruncă în gură, făcând filozofie pesimistă contra oamenilor de Nord, cari mănâncă numai lucruri *proaspete*: «il y a dou feu dans oun figue», zice el, ca morală.

La cuvântul «proaspăt», John James ridică o sprânceană în slava cerului, privind la un băiat care-și spală obrazul dintr'o imensă felie de pepene. Pândola, rănit în amorul propriu național, se încruntă către John James, numindu-l *bădăran din California*; apoi, bufnind de râs, dete următoarea definiție pepenelui: «c'è da mangiare, da bere e da lavarsi il viso».

Pornirăm din *Vico Equense*, alergând unii după alții, pentru ca Pândola să spună o nouă insultă lui John James, la adresa Americanilor, sau ca John James să arate o nouă murdărie, de pe drum, lui Pândola. Brișcele noastre se îndesau una într'alta, alergau pe marginea prăpastiei, își tăiau drumul, — iar birjarii se identificaseră cu stăpânii lor, al lui Pândola făcând pe napoletanul, iar al lui John James pe americanul, bătându-și caii unul altuia și înjurându-se cu cele mai spăimoase și neînchipuite sudălmi.

Deodată se deschise în fața noastră încântătoarea vale *piano di Sorrento*, apărată din toate părțile de munți, în care se răsfață păduri de portocali și de măslini, de ródii,

de smochini, de aloes, printre cari strălucesc fructele de aur, florile de purpură, o bogăție de colori, un belșug de forme elegante, pe care natura le-a îmbinat aci cu răcoarea izvoarelor și mângâierea mării. Un strigăt ieși din toate piepturile, — pe când Pândola se umplea de glorie...

Când ajunserăm la Sorrento, în noi toți se ridicase un fel de ceață de bucurie, pe sub care începeam să întrevedem minunile golfului de Napoli, înecate în sclipirea mării.

La hotelul Victoria eră adunată toată societatea romană elegantă și o bună parte din societatea napolitană. La aceasta, se adăugă escadra engleză din Mediterana, ai cărei ofițeri petreceau serile cu noi, pe terasa hotelului.

Cerul nu a creat ceva mai feeric decât colțul acesta de uscat pe întinderea apelor. Napoli scânteia din luminile sale ca o diademă, reflectându-se în oglinda golfului, cu stelele firmamentului, cele atât de necunoscute. În față, teribil și dominator, Vezuvul izbucniă lavă aprinsă.

În serile de pace, când toată lumea eră dusă pe vasele engleze, rămâneam cu poetul della Ròvere și cu John James, cufundați în fotoliuri, cu trupul, iar cu gândul în geana nemuririi. Se auziă clipotul apei, în taina tăcerii, și propria noastră dorință de fericire, în suflete. Mă duceam să mă culc, aproape nematerializat, par'că numai cu conturul ființei mele reale, și adormeam ca în copilăria cea mai nevinovată, când sărutarea părintească mi se părea că seamănă cu zefirul cel adevărat.

Dela Roma, eră de față mai tot corpul diplomatic, șefii de misiuni, însărcinații cu afaceri și secretarii ce nu pu-

tuseră plecà în concediu. Nobilimea romană, întoarsă de la Saint-Maurice, unde tremurase de frig, venià să se bucure de farmecul mării. Donna Niccoletta Grazioli și soră-sa Donna Elena Rospigliosi, încântătoare amândouă, una prin vioiciunea, eleganța și vocea sa, cealaltă prin blândețea caracterului, dau tonul, alcătuiau plimbările, țineau o adevărată curte. Luisetta Manara erà văduva locului, bogată și rotundă, pentru care se dregeau creștele și suspinau mandolinele. Ea aveà un mod de a fi atât de simpatic, încât fiecare june vanitos o credeà amoretată de el, și, cum slăbiciunea vanității este universală, toată lumea erà mulțumită. Don Ascanio Moncada știa ceva, dar nu se știa ce. Domnișoarele d'Alife, două fetețe cu haz, ar fi fost iubite de toată societatea, dacã n'ar fi avut o mătușă rea, plină de gloria numelui ei spaniolesc — erà o Francavilla d'Aragon — și de patima bisericii. Când noi ne așezam pe trai, ele se puneau pe rugăciuni. Așa, bunăoară, dimineața, noi plecam cu bărcile pe Mare, să luăm baie; ele plecau să se închine. Se auzià vocea spartă a bătrânei: «Matilde, Mariana, è l'ora della messa» sau «è l'ora delle litanie», iar biete fete plecau, uitându-se lung către noi și suspinând în evantaliuri. Pândola mârâià printre dinți: «sarebbe anche l'ora del accidente» sau cum s'ar zice «ar fi și ceasul damblalei». Ceilalți erau muritori obișnuiți, fiecare însă cu ciudățenia sa: o doamnă cu părul galben, își petreceà viața pe acoperișuri, ca să i-se usuce tinctura; Lelio Ottoboni fotografià cimitire.

Donna Niccoletta Grazioli erà stăpâna noastră a tuturor, arbitrul eleganței femeiești și bărbătești. Don As-

canio Moncada îi suflă la ureche să se lege de cravatele lui Pândola, care, gelos, răspunde:

— Signora duchessa, voi me dite di buttarmi nel cratere del Vesuvio; io mi butto nel Vesuvio. Voi me date una mano da baciare; io sono felice come un cane fedele. Voi me dete di mangiare un orecchio di Don Ascanio; io me lo papo tutto.

— Pândola Canibale.

— Non, signora. Don Ascanio non è un uomo. E un vegetale.

— Un orchidea.

— Un citriolo.

Și tot el făcea un chef nespus.

*

În serile când nu se dansă, intimii se adunau împrejurul duchesei Grazioli, care rugă pe fiecare să cetească sau să istorisească ceva.

Erau de față, în afară de ambele surori Grazioli și Rospigliosi, poetul Ugo della Ròvere, John James, Conte Pândola, Don Ascanio Moncada di Aspromonte, Duca di Guardialombarda cu soția sa născută Murat, Martens O'Conor, un portughez de spirit cu nume irlandez, Duca di Camastra, D-l de Navenne, D-rele d'Alife, Luisetta Manara, Lelio Ottoboni și alți câțiva tineri, napoletani, engleziți și spirituali.

Donna Niccoletta rugă pe Lelio Ottoboni să cetească câteva pagini din cartea lui Baldesar Castiglione «Il Cor-

tegiano», ca să înțeleagă toată lumea ce dorià. Numai decât italienii o botezară «la signora duchessa Elisabetta Gonzaga», iar ea îi decoră cu numele pompoase din carte: «messer Pietro Bembo, il celebrimo Ottaviano Fregoso, l'Unico Aretino»; pe Pândola îl făcù Papă, ceea ce nu primì poetul della Ròvere, ca să nu devie rudă cu el, de oarece Papa vremurilor acelora erà Iuliu II della Ròvere.

În fine, toată lumea înțelesese ce dorià Donna Niccoletta, și fiecare își pregăti câte o istorioară, «din auzite sau din pătimite».

Pentru a începe, toți ochii se îndreptară către Ugo della Ròvere. Donna Niccoletta îl rugă să le spună ce este o muză.

Acesta se gândi un moment, apoi începù astfel:

II

«Am să vă povestesc o întâmplare, care se poate numi *un caz de conștiință*, ca să văd câți scelerați și câți oameni de treabă sunt printre Domniele-Voastre.

— Îți spun eu, zise Pândola: toți sunt scelerați.

— Afară de mine.

— Și de mine.

— Și de mine.

Fu o protestare generală. Pândola, încremenit, rămăsese în picioare, dând din cap:

— Tutti galantuomini!..

Apoi, adresându-se lui Moncada:

— Pure te, Don Ascanio Fregoso?!..

Vorba din urmă cu înțeles îndoelnic, făcù pe domni să moară de răs, iar pe doamne să-și ascundă obrazul în evantaliuri.

Pândola fu rugat să nu mai întrerupă. Della Ròvere continuă:

«Acum doi ani eram la Geneva, venit să mă odihnesc și să iau băi în Rhône. Locuiam la hotelul Beaurivage, care, după mine, este unul din cele mai minunate așezăminte de exploatare a străinilor. Aveam o cameră care da pe lacul Lemán, plină de soare, cu balconul numai flori, de unde cuprindeam cu privirea orașul de pe malul stâng, precum și întreaga panoramă a munților, ce se urcă tot mai sus, până ce intră în nori, cu Mont Blanc.

Alături de mine, pe acelaș balcon, întrerupt de paravanuri, locuia, la dreapta, o doamnă cu un băiat de vreo 17 ani, tip frumos de adolescent, iar la stânga, o guvernantă cu o copilă cam bolnăvicioasă, care însă cânta bine din piano. Ii întâlneam seara, la masă, în sala de mâncare ce da pe lac — o minune din O mie și una de Nopti — și mă deprinsesem să-i văd ca pe niște prieteni credincioși, fără să mă întreb cine puteau fi. Băiatul mai cu seamă mă interesă. După vorbă și după port, eră englez. O eleganță așa firească, o libertate respectuoasă atât de caldă, un fel de a se îmbracă și a se mișcă atât de personal, dovedeau superioritatea rasei. Copila bolnăvicioasă avea ochii frumoși, părul castaniu închis, vorba rară, dar nu-mi dam seamă de ce neam pământesc putea fi, — și nici nu țineam să știu.

Intr'o zi, la ora dejunului, găsi la masa ei pe vechiul meu prieten Arrivabene, cu soția. După obișnuitele complimente, acesta mă prezintă fetei, cu un car de laude exagerate, despre mine, și cu glume malițioase despre ea: eră cumnată-sa, — Domnișoara Marianna d'Astuni.

După plecarea lui Arrivabene, ne împrietenirăm de-a binele, mâncând la aceeaș oră, plimbându-ne împreună, glumind și râzând. Guvernanta rămâne acasă, ostentivă, iar noi luam vaporul și umblam pela Montreux, Evian, prin munți, pe sub cascade, ca doi buni și adevărați prieteni. Pe fiecare zi descopeream farmecul unei inteligențe calde, cu acea mlădiere nostalgică de idealitate, ce pare o însușire curat femeiască. Cetise tot, știă tot, fără să dea vreo însemnătate culturii sale.

Treceau zilele și săptămânile. Mă deprinsesem cu dânsa și o revedeam din ce în ce mai bucuros. Se lipiă de mine cu o încredere de soție, par'că ne-am fi cunoscut de două mii de ani. Mă întrebă cu stăruință cum se face o poezie; îmi vorbiă despre Balzac și-mi spunea că, dacă ar fi trăit pe timpul lui, l'ar fi luat de bărbat, numai ca să-l scape din încurcătura datoriilor și să redea pacea unui geniu. Intr'o plimbare pe care o făcusem la Ferney, îmi recită o bucată întregă din *Poème de Fontenoy* a lui Voltaire, și apoi niște versuri ale mele. In această apropiere literară, puse atâta discreție și atâta artă, încât mi-se părù că în adevăr eu nu eram mai prejos ca Voltaire.

In aceste împrejurări, primii o scrisoare dela amicul meu Arrivabene, prin care mă rugă cu stăruință ca la întoarcerea mea în Italia să trec pe la Mantua, unde ședeă

vara, având lucruri importante a-mi comunica. Imi vorbiă despre villa sa, *la Magliana*, cunoscută pentru arhitectura lui Antonio Sangallo, care o făcea să semene, în mic, cu palatul Farnese, și cunoscută mai cu seamă pentru amintirile dela Virgiliu, care se născuse prin partea locului, la Andes. Mărturisesc că-mi făcū plăcere gândul de a revedea, poate, pe domnișoara d'Astuni în Italia. O întâlni a doua zi și îi spusei că eram hotărît să plec peste câteva zile la Paris, iar la întoarcere să mă opresc la *Magliana*. Fata se uită lung la mine. Devenise palidă. Imi întinse o mână, chinuită și rece. Oare ce putea să aibă?

Ași fi povestitor mincinos, dacă nu aș mărturisî că mă gândeam la dânsa cu oarecare secretă speranță de a-i plăcea. Firea noastră bărbătească nu iartă: te poți vedea în oglindă cu părul alb și pielea încrețită, și totuș să-ți simți inima trudită de violența poftelor tinereții. Cred chiar că acesta este farmecul maturității bărbătești, pentru unele femei fine: ele simt lupta omului cu propriile sale porniri, — spre deosebire de tineri, cari nu luptă cu nimic, ci numai îndrăznesc.

Or cum ar fi, acesta eră adevărul. Dar, cu groaza mea înnăscută de suferințele omenești și cu mila aproape părintească ce simțeam pentru domnișoara d'Astuni, înlăturai mizeria mea egoistă și-mi zisei să mă bucur încă de vederea acestei flori delicate, cât mai aveam de stat la Geneva, fără gânduri ascunse. Seara, ea se puse la piano. Eu ceteam un articol de jurnal ce mă interesă. O auzeam prin fundul unei conștiințe de perpetuă veghe a individualității noastre, până ce putui să mă desfac de

obsesiunea articolului și să aud numai pianul. Clapele prinseră suflet. Lemnul și fildeșul ieșiseră din *faptă* și intraseră în cuget și durere. Fata, cântând, se gândi și suferi.

Eră atâta înțeles în notele pianului, încât îl puteam scrie, și, în adevăr, găsind un plic pe masă, lăsaî cuvințele să curgă:

Pricepe oare vreo ființă
Ce dureroasă poezie
E 'n ochii plini de suferință
Ce se închid pe veșnicie;

Și cât de lungă și eternă
E despărțirea ce se 'ngână
Cu lacrămile de pe pernă
Și muta strângere de mână?

Natură, stranie putere,
Eroică înfăptuire.
Ce pui speranță în durere
Și farmec în nefericire.

De ce ascuți atât simțirea
Și gândul ce se înfioară
Acelora ce au puterea
De-a suferi fără să moară?

Când se opri Marianna, eu trecusem din personalitatea ei în personalitatea mea. Mă urmări acum căutarea frumosului, tehnica versurilor, care nu mi-se părea desul de bună în strofa din urmă. Ea se apropiè de mine:

— Ce scrii?

— Notez o poezie pe care ai făcut-o dumneata.

Marianna luă plicul și cetî poezia, cu ochii duși în gânduri. Apoi se uită lung la mine, palidă, oarecum înspăimântată:

— Sunt încremenită. Poezia asta este în adevăr ieșită din sufletul meu. Cum ai putut s'o scrii dumneata?

Apoi, luându-mi mâinile:

— De ce pleci?

— Sunt silit.

Ea rămase pe gânduri:

— Ah! De ce pleci!.. N'ai primit o scrisoare dela cumnatul-meu?

— Ba da. Mă invită, la întoarcere, să mă opresc la *Magliana*.

— Și altceva nu-ți mai spune?

— Nu.

— Și unde te duci?

— La Paris.

— Merg și eu.

Inconștient, înălțai din umeri, ca și cum aș fi zis «ești liberă să faci ce vrei».

Ea nu mai rostî nici un cuvânt. Buna creștere o luă în stăpânire. Iși îndreptă pălăria pe buclele fugare și-mi propuse să ieșim. Se lipi de mine, ca de obicei, cu încredere:

— Domnule della Ròvere, știi că mi-se pare că te iubesc....

Eu rămăsei locului. Ea urmă:

— Nu te îngrozî. Am zis «mi-se pare». Te rog să-mi spui dacă acesta este amorul. Nu mă întrerupe. Vreau

să știu ce să fac. Dacă cu adevărat te iubesc, trebuie să mă iei de soție... și trebuie să mor.

Și fiindcă eu mă uitam la ea, mirat, ea adăugă:

— Te rog nu te scandaliză, și lasă-mă să-ți spun cine sunt eu. Eu sunt născută pentru a muri...

— Ca și mine.

Mariana se uită în jos, dând tristă din cap:

— Nu... Pentru a muri în ziua în care voiu iubi.

— Și ții să mori?

— Nu, — de loc. Deaceea sper că nu este acesta amorul.

— De sigur că nu.

— Dar cece este, e atât de minunat, încât îmi umple sufletul de bucurie. De câțva timp, mă gândesc la dumneata pururea. Când te văd, îmi bate inima mai tare. Dacă încerc să cânt, te cânt pe dumneata. Când umbli lângă mine, îmi vine să sărut haina ce porți, uite, stofa de pe brațul acesta cald, sub care mă adăpostesc...

Și vorbind astfel, se ascunde sub brațul meu. Eu eram turburat cu totul.

— Spune, te rog. Mă tem că acesta este amorul... Atâta lucru înțeleg și eu. Nu poate să fie ceva mai dulce și mai nevinovat, când eu îți vreau binele; aș dori să-ți dau tot ce am, să te ascund de ochii lumii... Mi-se pare chiar că asta s'ar chema gelozie... Și pentru asta trebuie să mor?..

— Cine a zis că trebuie să mori?

— Medicii.

— Sunt niște proști.

— Nu-i așa? Ah, ce bine îmi pare!

Mersesem cam departe. Incercam să mă întorc din drum.

— Unii sunt proști, — alții sunt foarte deștepți. Depinde...

— Acum o schimbi!..

— Nu. Dar sunt medici și buni și răi.

— Ai mei erau răi.

În mijlocul vorbei despre medici, deodată se opri:

— Și ce faci la Paris, când mergi?

— Dar ce nu poți face la Paris!..

— Spre exemplu...

— Te duci la teatre, îți regăsești prietenii, editorii...

— Eu ce-aș face dacă aș merge la Paris? N'am nici prieteni, nici editori, nici editoare...

Eră extraordinară. Săriă dela glumă la întristare și dela blândețe la ironie, cu o aprindere care da pe față neliniștea sufletului.

— Domnișoară d'Astuni, câți ani ai?

— Douăzeci și patru.

— Știi câți am eu?

— Patruzeci.

— Și patru. Fiindcă dumneata nu poți să te măriți, iar eu nu vreau să mă însor, nu s'ar putea să rămânem prieteni?

— Nu.

— Eu cred că da. După destăinuirea pe care mi-ai făcut-o, eu sunt deja amicul d-tale, un amic care te-ar putea adora, dacă, după cum sper, medicii d-tale au dreptate.

— A! sperii!

— Firește. Dacă dumneata nu te poți mărită, eu te voi putea iubi, ca pe o stea sau pe o muză, cum a iubit Leopardi luna.

— Eu, nu.

— Ah, domnișoară d'Astuni, nu cunoști nimic din viață, și crezi că ești deja atât de rea. Eu îți întind mâna și-ți zic la revedere. Ne vom întâlni la *Magliana* în curând.

Ne despărțirăm, nemulțumiți amândoi, ea tristă, eu neînțelegând nimic din rostul vieții.

Seara, prânzii în oraș, apoi mersei la un teatru.

Erau ceasurile târzii când mă întorsei la hotel. Ușa mea, deschisă pe balcon, încadră, ca un pervaz, lacul Lemn, în care se oglindeau luminile de pe malul stâng. O liniște ademenitoare făcea să vorbească florile și să se înnalțe visurile către stele. Stinsei lampa și rămăsei lipit de ușor, privind cu tot sufletul la înfăptuirea măreață a lumii lui Dumnezeu, pe care de atâtea ori încercasem s'o pricep și n'o pricepusem niciodată, — când mi-se părură că o tăblie a paravanului din stânga se mișcă. Până să prind de veste, cineva se strecurase lângă mine, și, înainte de a avea vreme să fac o mișcare, domnișoara d'Astuni se grămădise la pieptul meu.

— Ce faci, pentru Dumnezeu!..

Ea tremură din toate fibrele sărmanului ei corp, cu mâinile înghețate și fruntea fierbinte. Mă retrăsei înăuntru ca să pot închide obloanele. Aprinsei repede lumina. Ea căzuse la pământ. O ridicai în brațe ca pe o pană, o întinsei pe o canapea și o acoperii cu un pled.

Rămăsei în cea mai mare nedomirire, privind obrazul palid, încadrat în părul bogat; arcul sprâncenei încordat de durere; ochiul închis; fruntea, de o liniatură plăpândă. Mi-se părea că descoper o altă ființă. Mi-se făcù o milă nespusă. Luai un scaun și șezui lângă dânsa.

— Ce ai, dragă? Te doare ceva? Te-ai lovit?

O ușoară mișcare a sprâncenelor spunea ceva, dar nu înțelegeam ce. Intorsei lumina electrică în partea cealaltă, lăsându-i figura în umbră. Atunci deschise ochii.

— Ce ai?

— Nimic. Când pleci?

— Măine cred.

— Dă-mi o mână și ajută-mă să mă scol.

O ajutai să se scoale. Părea aproape goală, și cu toate astea erà acoperită, dar cu o așa minune de rochie, că părea muiată în lumină. O țesătură de aur și mătase, care îmi aminti de o haină a d-nei de Montespan, descrisă de d-na de Sévigné. Și, ca să putem intră în vorbă, îi spusei:

— «D'or sur or, rebrodé d'or, rebordé d'or, et par-dessus, un or frisé, rebroché d'un or mêlé avec un certain or, qui fait la plus divine étoffe qui ait jamais été imaginée: ce sont les fées qui ont fait en secret cet ouvrage».

— Ce frumos!.. Nu știi cum spui lucrurile, că mă îmbeți în sunete!..

Apoi mă silî să șed, și se aruncă în brațele mele, ca un copil:

— Ah, ce dulce e să iubești!.. Fiindcă acum știu, că ceeace simt eu, este amorul... Nu mă respinge. Dacă trebuie să mor, am să mor... Am venit să-ți spun un lucru,

pe care n'am îndrăznit să ți-l spun astăzi... Am scris lui cumnatu-meu să-ți ceară mâna.

Apoi se scutură ca de un fior de groază și de rușine:

— Iți închipuești în ce stare trebuie să fie bietul... El știe că dacă mă mărit, mă duc pe lumea cealaltă, iar averea mea rămâne surorii mele. Și cum e un om de treabă în toată puterea cuvântului, va face tot ca să mă împiedece de a mă mărita. Vrei?.. Vrei să mă iei?.. Nu răspunde: nu. Ai spus dumneata singur, că medicii sunt niște proști. Cum se poate să moară cineva de fericire?..

Vorbià, vorbià, fără să-mi dea răgaz să spun un cuvânt. E drept că nici nu prea știam ce să spun. Se lipise de mine ca o rază de soare de care nu te poți apăra. Imi intră în suflet, în cuget, în sânge. Simțeam corpul cald, sânul parfumat ca o întreagă primăvară, inima palpitând ca la o turturică prinsă. Mijlocul i-se frângea sub brațul meu, pe când glasul ei rostià ca în vis «ia-mă»...

Della Ròvere se oprì. Noi, toți tremuram.

Deodată se auzì glasul lui Pàndola urlând:

— Și ce-ai făcut?!

Poetul răspunse domol:

— N'am făcut nimic. Am turnat câteva picături de apă de flori într'un pahar, am așteptat-o să se liniștească și am dus-o la dânsa.

Ca un tigru flămând Pàndola sărì la el să-l gâtuiască:

— Triple cretin!... Asino! Imbecile! Codardo! Poeta sudulcinato e cappone!

Și un fluviu de invective, în toate limbile, gâlgâi din gura lui, strâmbată de indignare.

Toată lumea erà în picioare. Bărbații discutau. Femeile, aprinse, se uitau în pământ. Della Ròvere privià la ei, liniștit, cu pumnul drept sub brațul stâng și cu capul pe mână. Donna Niccoletta îl întrebă:

— Ați terminat?

— Nu.

— Vă rog, luați-vă locurile; poetul n'a terminat.

Pàndola, înverșunat, se răstì din nou la el:

— Ce isprăvi ai mai făcut, dobitocule!..

Della Ròvere nici nu-l auzià:

— Când am început povestea, v'am spus că e *un caz de conștiință*, pe care vi-l istorisesc, ca să văd câți scelerați și câți oameni de treabă sunt printre Domniele-Voastrè. Ați protestat cu toții. Numai cazacul ăsta de Pàndola a fost sincer. — Acuma, văd că sunteți cu toții la fel.

Pandola, măgulit că erà sincer, deși cazac, întrebă pe poet:

— Ei, ce-ai câștigat tu, della Ròvere, că te-ai purtat așa de frumos?

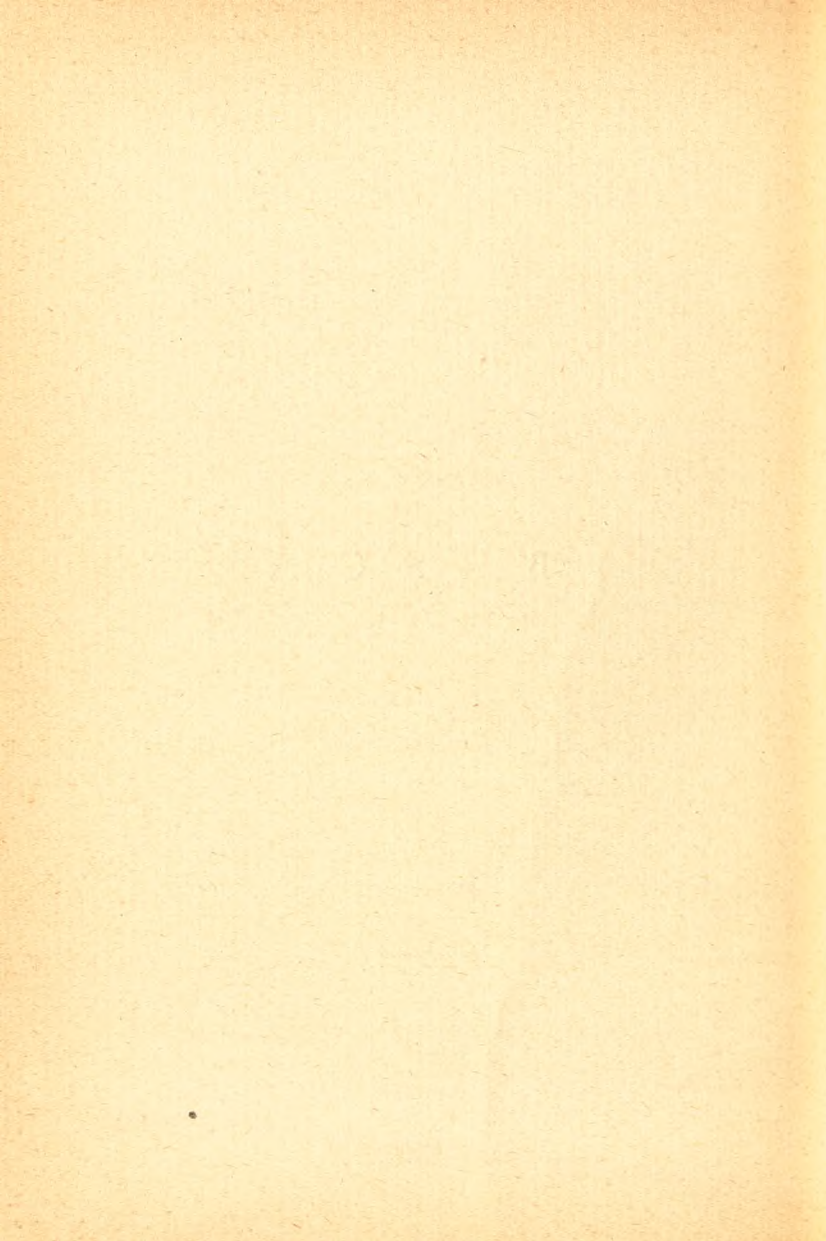
— Nimic. Atât numai, că o doresc în continuu, de câte ori mă simt singur, sau când lumea mă rănește, sau când sunt nedrept, — din fundul sufletului ostenit, răsare domnișoara d' Astuni.

Apoi, întorcându-se către Duchesa Grazioli:

— Iată, Donna Niccoletta, cam ce ar fi o «muză».



B U Ş C Ă



era pe la sfârșitul lui August. Omul se sculase de cu noapte, să plece cu boloboacele la gară. Când deschise ochii, luna era încă pe cer, dar atât de rece, că părea de oțel, pe când luceafărul dimineții sclipiă din razele lui neastâmpărate, ghiduș și cald la suflet.

Casa rumânului era așezată pe un răsturniș de deal. Boii, legați la jug, stau tolăniți pe lângă cotigare. Șoldurile lor răsăreau la lumina lunii, ca niște bolovani.

Omul se uită la toate, și, fiindcă era cu frica lui Dumnezeu, i-se părù că acareturile din curte, crama, leasa, coșarul, căpițele de fân și de ciocani, zăplazurile, viișoara din fund, erau prea multe pentru zilele lui trecătoare. Iși făcù cruce, se sculă, se duse la puț și se spălă pe ochi, fericit că era Marți dimineața, iar nu Sâmbătă seara, când îl lă nevasta cu leșie, de-l ustură toată pielea de pe obraz. De 26 de ani de când erau însurați, numai Sâmbăta dintâi scăpase nelăut, fiindcă se luaseră într'o Joi, și nevasta nu îndrăzniă să-i umble prin cap așa de repede. Dar de atunci, vreme lungă de 26 de ani, nu-l iertase odată. Incercase el să se întâmple la drum, ori să aibă de socotit oamenii mai târziu, — de geaba: dacă Sâmbăta era la drum, îl lă Dumineca; dacă socotiă oamenii târziu, îl lă în puterea nopții.

Nevasta îi era harnică; ce-i drept e drept. Un om de târg ar fi zis că-l plictisiă. El, bietul creștin, nu știă ce să zică.

Muirea erà slabă și rea. Din zori până în noapte nu se puneà jos. Spălă, frecă, pregătià de mâncare la muncitori, pânză la țesut, saci la moară, bombănind pururi.

Din întâmplare, făcuse și un băiat. Omul, voinic dar blând, suferià de șmotrul copilului. Când se mai sburase, îl luà la câmp, să-l mai scape de mă-sa, iar când se făcuse de școală, îl duse la târg în gazdă. Firește, Sâmbătă seara trebuia să-l aducă la lăut. Acuma cel puțin aveà un tovarăș de trudă.

Intr'o vacanță, băiatul adusese un cățel. Mamă-sa îl luă cu toroipanul, dar băiatul ascunse cățelul și-l crescù toată vara, până ce deveni o deprindere a casei, îngăduită de femeie.

Bușcă se făcè un câine strașnic, păzind curtea singur, lătrând după uliu, prinzând dihori. Se naște așa și câte un om, cuminte și viteaz, care nu seamănă cu nimeni ai lui.

Bușcă se uită în ochii băiatului, doar cât nu vorbià.

Când plecà de acasă, se ținea după el; când se oprià, se culcà la picioarele lui; când mâncà băiatul, mâncà și Bușcă. În sfârșit, erau ca «cei doi obscuri, Castor și Polutie», cum ziceà învățătorul satului, care cetise traducerile lui Poenaru, din englezește și alte limbi.

Lui Voinea i-se umpleau ochii de ceață, când învăță băiatul geografia, întins la pământ, cu capul pe Bușcă: «județul nostru are trei plăși și șase plaiuri; el aparține religiunilor muntoase și face parte din România pictorească...»

— Scoal' de-acolo blestematele! Ți-oi dà eu ție religie muntenească, ziceà mă-sa. Deabià lăut, cu capul pe tigoarea asta plină de purici!..

Omul holbà ochii la muiere, și, îndesat, ca să nu-l audă băiatul că-i ia partea:

— Tinco... Mai ține-ți fleoanca de gură!..

Trăiră ei așa o vreme potrivită, în care băiatul crește mai încet decât câinele: dar veni și vremea în care băiatul crescù mai repede.

Bușcă îmbătrâni, pe băiat îl luă la oaste, și lumea tot lume.

Iar acum omul încarcă boloboacele, ridicând din șale cu greu.

— Unde-i Ilie, nea Voineo, să-ți svârle buriul în cotigar.

Ce-i drept, lui Voinea îi lipsià băiatul, grozav. Printr'un meșteșug al naturii, acesta se făcuse, în spița lui, ceea ce erà Bușcă în a lui, generos, cald și cuminte. Când se uità omul la nevastă și la băiat, i-se părea că o curcă clocise un zmeu. Deosebirea între mamă și fiu erà așa de mare, încât, la un concediu al acestuia, femeia nu mai îndrăznì să-l mai leà.

În dimineața aceea de August, omul ostenit de greutatea boloboacelor și, mai mult, atins de tainica putere a lunii, se simți singur și se gândi la viața lui trecătoare. Băiatul erà departe.

Se duse să îmbuce ceva. Nevastă-sa erà într'un nor de lighioane, cărora le asvârlià grăunțe, chemând pe fiecare pe limba sa:

— Pui, pui, pui! Uti, uti, uti! Boci, boci, boci! Bii, bii, bii!

Cât erà el de simplu, femeia i-se părù proastă ca un porumb gușan. Niciodată nu vorbià de băiat.

— Ia mai lasă dihăniile, bre, Tinco. Uite, acù, la Sânta Maria cea mică, se face un an de când n'a mai venit Ilie.

Ea țipă cât o luà gura:

— Uti, uti, uti! Bii, bii, bii! Huși cucoș, 'ză-te focul.. Omul își dete cu pumnul în căciulă, de o cârmì pe o ureche. Apoi, disperat, se uită la câine, lung.

— Unde-i Ilie, măi Bușcă?

Câinele puse labele pe genunchii omului și privi lung în ochii lui, mișcând capul pe o parte și pe alta, par'că ar fi înțeles truda lui sufletească.

Femeia se întorceà cu căușul gol:

— Da' nu pleci la gară, omule?



LA BUDUIU

Eră în toiul verii. Nu ploase de-o grămadă de vreme. Numai în puțurile adânci mai eră apă, iar pe Milcov deabiă mai veniă un firicel de undă limpede, ce se prelingeă pe sub mal, hrănit mai mult de *Buduiu*, decât de tainița sa dela munte.

Buduiul eră un izvoraș, ce țâșniă din mal pe o țeavă de soc. Curgeă pururea, deabiă gâlgâind și se răsturnă într'o groapă acoperită cu ierburi, a cărui fund străluciă din pietricelele sale, albe ca sideful. Eră rece, limpede și sănătos. Către el sburau toate gândurile orășenilor, moleșite de căldură. Coana preoteasa, soția preotului dela Ovidenia Nouă din Tăbăcari, își aduceă aminte că se scăldase odată, pe când eră fată, sub *Buduiu*, și, par'că acesta i-ar fi spus vorbe dulci la ureche; se înfioră și acum de plăcere. Popa Ioniță Cristelniță eră preot de modă nouă, cu alte cuvinte agent electoral. Adevăratul său nume eră Ion Popescu, cum se și cuvine unui obraz bisericesc. Dar, pe când se găsiă ca paroh la o biserică a Spiridoniei, se furase o cristelniță, și lumea, cum e rea, se legase de el. Popa Ioniță se plânsese prietenilor săi politici, care, gășind că aveă dreptate, îl ridicaseră dela vechea parohie și-i dăduseră alta, mai bogată, în Tăbăcari. Inșă îi rămăsese porecla.

Fiind el preot de modă nouă, țineă la nevastă. Cum crâcneă Annetta câte ceva, gata! Dar și ea, își trăgeă măsurile.

În vremurile astea de zăpușeală, popa se uită cu milă la nevastă, cum se topiă. Cu brațele goale până la umăr, desculță în papuci, cu benghi de castraveți pe frunte, Annetta cârâia ca prin vis:

— Haidem frate... Hai să mergem undeva la răcoare...

Popa se gândiă ce să facă și cum să dreagă, că la băi n'o putea duce. Așa, porni el prin mahala, pe la prieteni. Ii eră și lui cald, și-și pusese sub coada părului o basmă dela pomeni.

El se simțiă foarte de aproape legat cu trei tăbăcari chiaburi, toți agenți electorali: Costică Șatraru, Niță Ghemuleț și Vasilache Otrulea. Se duse pe la aceștia, se plânse de căldură, înjurară împreună, până ce hotărîră să dea satisfacție preotesei, precum și doamnelor Șetraru, Ghemuleț și Otrulea, care, și dumnealor, se băteau de muscă. Hotărîră prin urmare să le scalde la Milcov și să mănânce la Buduiu.

— O să fie o *suprinză* pentru 'mnealor, ziseră, veseli, cei patru bărbați.

Pe la 5 după prânz, mai multe brișculițe cu câte un cal treceau linia drumului de fier și se îndreptau către Milcov, transportând cele patru familii, la răcoare. Cucoanele erau cu pălării de vară, cât roata carului, și cu umbreluțe albe, ale căror vergele stau să scoată ochii bărbaților. Popa Ioniță Cristelniță ședeă cu potcapul la o parte, socotind că mărunțișuri de astea sunt inevitabile la o partidă de plăcere; ceilalți domni, alde Niță Ghemuleț și Vasilache Otrulea, cam înjurau.

Pe drum, întâlniră pe d-l Tache Barca, vânător și candidat la toate alegerile, — prin urmare bun prieten. Acesta se ducea la prepelițe, iar acum se oprise să-și bată jidanul o caiă la un cal. Crâșma era alături. Niță propuse să ia câte un *țâfon* și sări jos din brișcă, fericit că putea scăpa un moment de persecuția umbrelei:

— Mă, că zăduf îi, laptele mă-si!

Lăsă hățurile în mâna cucoanei:

— Mândico, iai și tu ceva?

— Păi cum de nu.

— *Țâfon* or *borghiz*?

— Ce-o fi, numai să fie rece.

Domnii suflară paharele în cârciumă și ieșiră cu cinzeaca de vin și cu sticla de borviz, să servească doamnele. Costică Șatraru, ca mai tânăr și mai isteț, izbiă paharul cu podul palmei, de se făcea numai spume, și-l prezentă doamnelor, care-l asvârleau pe gât.

Ceva mai departe, deteră de cimitir. Se vedeau crucile săracilor printre burueni; monumentele bogaților, cam ridicole; sălciile plângătoare. Niță se simți plictisit și, drept orice filozofie, scuipe în lături.

Călușeii mergeau trei-trei, bătând din potcoave și rostogolind norul de praf, către malul Milcovului.

Cum ajunseră în vad, cucoanele se deteră jos. Se uitară unele la altele, cercetându-se la îmbrăcăminte: Annetta Popii și Mândica Ghemuleț erau în regulă, cu talia rochiei până la gât și cu pălăriile trăsните pe-o ureche; Speranța Șatraru și Olimpia Otrulea, cam uscate și cam blegi, categoriseau pe celelalte.

Albia Milcovului erà ca o împărăție de pe Congo, cu boi dejugați, ce pășteau prin cătină; cu colibe, unde se da pietrișul la dârmon; cu cârduri de găște, ce căutau apă. Cucoanele umblau prin nisip, gâfâind. Domnii le lăsaseră în urmă, și, deabià ajunși la Buduiu, deshămau caii și-i împiedecau, pentru a-i da la păscut.

Apa erà adunată într'o băltoacă, în care nu s'ar fi putut scâldà la un loc, bărbați și femei, fără a se aduce atingere simțului delicat al damelor. De aci, discuție mare:

— Scâldați-vă 'mnevoastră întâi, ziceau cucoanele, bărbaților.

— Ba, dacă-i pe aia, scâldați-vă 'mnevoastră întâi, că sunteți mai curate, ziceà Niță, galant.

— Da' ce, vere Niță, noi suntem jegoși? întrebà Vasilache Otrulea.

— Tăceți, că-i apa curgătoare.

În cele din urmă, Popa Cristelniță, mai iscoditor, încredință pe toată lumea că se pot scâldà cu toții la un loc, dacă vor despărți balta în două, cu cearșafuri aninate de câte o prăjină pe fiecare mal.

Așa și făcură.

Tăiară crengi de sălcii, le înfipseră în malurile apei, legară cearșaful sus și jos, împărțind astfel balta în două despărțituri; apoi mai innădiră un cearșaf, pe uscat, ca să se poată desbrăcă damele.

Atât le erà de mare pofta de a se răcori, încât, cu toate mofturile lor, aruncară repede hainele și-și deteră drumul în apă. O nespasă mulțumire simțià preoteasa, când se lăsà să plutească pe spate și când stropii dela picioarele

celorlalte îi împoșcau fața. Se uită cu ochii pe jumătate închiși la umerii albi ai doamnei Ghemuleț și la coatele uscățive ale Speranței Șatraru. Popa Cristelniță, ca față bisericească, se credeă în drept să scoată capul pe după cearșaf și să-și vadă poporenile...

În secția bărbătească, Niță Ghemuleț vrea cu orice preț să dea afund pe Vasilache Otrulea. Acesta protestă, râdeă, amenință să iasă pe uscat «în hainele dela botez».

Deodată se auzi un chiloman strașnic «la secția damelor»: Costică Șatraru trecuse pe sub cearșaf, și, umblând pe sub apă, ajunsese până la Mândica Ghemuleț, care se crezù datoare să țipe.

Vasilache Otrulea, ca să scape de Ghemuleț, îi zise:

— Astâmpără-te, măi omule; vezi-ți mai bine de femeie, că ți-o ciugulește Costică Șatraru.

Niță Ghemuleț, care credeă în Mândica orbește, afundă și mai mult pe Otrulea, dar, totuș, ca omul, își aruncă ochii către Șatraru. Acesta tocmai veniă pe sub apă dela «secția damelor». Niță îngălbeni. Pornirea lui firească fu, de a se aruncă asupra lui Șatraru și a-l strânge de gât. Se mulțumì a-i sări în spinare, cu gând de a-l da afund și a-l ține sub apă, până i-o trece gustul acestei petreceri. Lucrurile însă ieșiră altfel: Costică Șatraru, fiind bun înotător, scăpă din mâinile lui Ghemuleț și încălecă el pe dânsul, făcându-l să înghiță apă ca un pește.

Când scăpă din mâinile lui Șatraru, Niță Ghemuleț se lăsă pe spate, părând foarte mulțumit. În gândul lui însă eră mâhnit și scandalizat:

— Cum, domnule; el îți pișcă nevasta și tot el te dă afund! Care va să zică dreptate, cleiu!..

Și, revoltat, unî mâinile amândouă, se dete de-a tumba în apă și trecu pe sub cearșeaf la «secția damelor», trăgând drept la Speranța Șatraru. Uscățiva doamnă se crezû datoare să se sperie și să țipe. În sufletul ei eră însă foarte mulțumită de curtea acuatică pe care i-o făcea Ghemuleț și deabiă simți pișcătura acestuia, pe una din spetezele corpului său.

Ghemuleț, care eră un bărbat aplecat către filozofie, zise întru sine:

— Mă, a dracului, n'are o bucățică de carne macră pe ea!

Și astfel se întoarse tot nemulțumit. Se gândia la Mândica lui. Hei! ce rotunde brațe!.. Păcătosul de Șetraru, un zăpăcit, un capiu. De câte ori nu-i dăduse el iscălitura la Bancă, și chiar bani din casă. Să mai poftască! Și nici cel puțin nu se putea lega de Speranța. Chegle de popici, domnule!

Și, exasperat, luă apă în gură și țâșneă ca o tulumbă către Vasilache Otrulea, care, scăpat de Ghemuleț, se bucură în tihnă de răcoarea apei și zâmbia de gelozia prietenului său.

În sfârșit, cu chiu cu vai, ieșiră din apă, vineți, cu părul lipit de ceafă și de frunte. Mai toți erau osteniți și amețiți:

— Bună fu, măi vere!

Cucoanele, pe jumătate deschiate, întinseră o velință la umbra Buduiului și începură a scoate păstrămurile și puii fripți. Sticlele de vin și de borviz se răceau sub

ciuciu. Luară mai întâi câte o dulceată, din mâinile d-nei Şatraru, care, ca o persoană delicată ce erà, spală linguriţa după fiecare dată. Şerbetul, de floare de salcâm, se lipià de mustăţi şi de linguriţă. Speranţa zâmbià lui Ghemuleţ, privindu-l cu înţelesuri şi lungind clătitul linguriţii. Acesta râdeà într'aiuri, încercând să pară berbant, dar simţindu-se plictisit. O privire a Mândichi, care îi urmărià cu ochii de departe, îl săgetă prin inimă, de bucurie şi de întristare. Ii venià să sărute pe cineva, să dea o palmă sau să înghită un pui întreg.

Se aşezară cu toţii pe iarbă, în jurul velinţei, şi începură a mânca. Bărbaţii stau turceşte, cu picioarele sub ei, dreپti de mijloc. Şatraru se tolânise lângă Mândica.

— Ei, al dracului rumân, ziceà Niţă întru sine.

Ii trecù prin minte să se întindă şi el lângă Speranţa. Dar nu se potrivia...

În vremea asta venise de pe deal birjarul lui Tache Barca să ia apă dela Buduiu, şi tocmai clătià clondirul.

Niţă, dus pe gânduri, se uità la el cum zdruncinà sticla, o băteà la deal şi la vale, şi iar o umpleà şi iar o golià, ca s'o umple din nou. Clăteala din sticla evreului cădeà pe vinul şi borvizul lor, ce stà sub izvor. Niţă începeà să se stenahorisească. Jidanul mai scurse clondirul pentru cea din urmă dată, şi, sigur că nu mai aveà nimic, îl scutură în lături. Din întâmplare, o picătură căzù tocmai pe friptura lui Ghemuleţ.

— Hait! ne-a spurcat masa.

Ca de pe nişte droturi, sărì drept în picioare şi arse două palme bietului birjar, atât de năstruşnice, încât

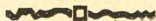
acesta crezù că se cutremură pământul, și o rupse la fugă, și fugi și fugi, până ce ajunse lângă trăsură, unde tocmai venise și d-l Tache Barca. Când văzù evreul pe stăpânul său, cu pușca în mână, se opri, și, întorcându-se către Ghemuleț, strigă la el:

— Și ce vrei dumneata?!

Cei dela masă se prăpădeau de răs, făcând semn lui Tache Barca să vină la dânșii, cu birjar cu tot.

Niță Ghemuleț își turnă un pahar de vin cu borviz și-l dete dușcă pe gât, uitându-se la Costică Șatraru, care se sculase de lângă Mândica:

— Fie, că m'am răcorit!



O CURCĂ ROMANȚIOASĂ

Nu credeam niciodată să deviu o curcă romanțioasă.

M'am născut din părinți pământenii, într'un coș de nuiele, în odaia vizitiului. Aș putea zice că cea dintâiu înfiripare a vieții mele a fost de durere, fiindcă a trebuit să-mi sparg singură coaja oului, ca să pot răsufli.

Mama mea era o femeie ciudată. Când se așeza pe clocit, nu se mai mișcă săptămâni întregi. O simțeam cum se întindea peste noi toate, și ne încălzea, cu izvor dătător de viață. Dar dacă se da jos din coș, adio! Trebuie să vină bietul vizitiu, s'o adune de pe drumuri și s'o întoarcă la treaba ei. Se vede că se plictisea; dar eu zic că nici nu era mama noastră a tuturor.

Pe tata l'am cunoscut mai târziu. O poznă întreagă.

Deocamdată tatăl meu era vizitiul. Când am spart oul și am dat cu ochii de lumină, m'a scos numaidecât din coaje, m'a luat în mână și m'a sărutat. Am simțit ca o adiere îmbălsămată. Am aflat mai târziu că era miros de țuică.

Ne-am născut noi așa, vreo treizeci și șase de pui. Care cum ieșeam din coaje, ne puneau pe o scândură albă, acoperită cu urzici bătute, amestecate cu brânză. Ce rău m'am simțit când am înghițit prima îmbucătură! Se vede că așa încep toate plăcerile vieții. Mai întâi nu știam să stau cumpănită pe labelle mele, și când mi-a trecut în rânză prima înghițitură, am căzut pe spate. Dar, după

ce m'am hrănit bine, au încolțit cele dintâiu gânduri frumoase. Puii ceilalți mi-se păreau grozavi, iar mama tare plăcută. Vizitiul n'avea ființă, pentru mine, în totalitatea lui de om. Tocmai mai târziu am înțeles că mâna care mă ținea ca un cuib, gura care mă sărută cu miros de prune, picioarele care se mișcau ca două brașoveni, alcătuiau una și aceeaș făptură.

După ce am învățat să umblu, ne-au dus, cu mamele noastre, într'un șopron închis. Aci am avut plăcerea să cunosc pe tata.

Mărturisesc cu rușine că mi s'a părut ridicul. De unde mamele noastre erau tihnite, umblau cu penele la locul lor, îngrijiau să nu ne calce, — domnul acesta a intrat ca un stăpân zurbagiu, bufnind pe nări, pârfind aripele, cu o gușă sdrențaroasă legată cu mărgele, cu niște necuviințe de picioare, ce mă răneau în demnitatea mea de femeie. Dar capul!.. Când l'am văzut cu pliscul coroiat și cu moțul pe o ureche, schimbând fețe-fețe și dând năvală către mama, mi-a venit să-l ciupesc de labelle alea crăpăcioase, cu care mă călcase de vreo zece ori. Urît lucru este închipuirea de sine!

Dar — cine-ar crede-o! — după ce veni pacostea asta peste noi, mama, care tot mereu săria pe ușe, ca să iasă afară, se liniști.

Mi-a fost dat, mai târziu, s'o văd ajunsă și mai rău, învârtindu-se după tata, cu aripele bleojdite, cu ciupul în vânt, cu moțul aprins, par'că n'ar mai fi fost curca cuminte cunoscută de toată lumea, ci o țarancă beată. Eu zic că femeia, când ia câmpii, seamănă cu un popă călare, adică îi șade rău.

După câțva timp, tată-meu adoptiv ridică ușa dela șopro-n și ne dete drumul...

II.. Doamne!.. Frumos mi s'a mai părut pământul!.. Tocmai săpaseră via, așa că țărna proaspătă se răsâia ușor. Găseam niște gângăanii gustoase, dulci, cu un miros neînchipuit de nufăr de Indii. Imprejurul butucilor, pe unde nu ajunsese sapa, creșteau floricele ca limpezișul cerului, albastre și fragede. Când am tras odată de o păpădie, am căzut cât colo, pe spate. M'am sculat de jos cam umilită, dar cu neînțeleasă întindere a gândurilor, cu poftă de a mă alegă de puii ceilalți și — Dumnezeu să mă ierte — cam cu chef. Păpădia eră plină de rouă: gustasem din apă!..

De-acuma lumea eră a mea.

Am avut însă, tot atunci, și o supărare. M'am urcat pe marginea căușului și m'am văzut în oglinda apei: eram urâtă cu avan. Imi închipuesc că așa trebuie să fi fost și tata în copilăria lui: ceva pretențios, comic și trist.

Dar apoi, cu vremea am început să-mi schimb ideile.

Se făcuse cald. Pe un nuc, plin de moțuri de curcan, se ridică soarele strălucit; de acolo treceă pe tinicheaua caselor; apoi pe învelișul dela puț; apoi peste tot. Nouă ne creșteau tuleiele și ne veniă să sburăm. Cu câtă plăcere mă întindeam câteodată, desfăcând o aripă și asvârlind un picior în urmă, ca apoi să sâr de trei ori în loc, fără nici un cuvânt! Altă dată îmi veniă să mă urc pe casă, ca de acolo să sbor cine știe unde, pe drumul mare sau în curtea vecinului. Mă întovărășisem cu un pichioiu bătrân, care țipă toată ziua ca un prost. Indată toți puii

ceilalți săreau și ei pe casă, și de acolo pe drumul cel mare sau în curtea vecinului. Foarte puțină lume are originalitate. Ce mă miră mai mult, eră că și mamele noastre făceau copilării, sburând după noi. Numai tata rămâneă om întreg. Numa ce-l vedeai ieșind pe poartă, ca un arnăut, cu moțul pe-o ureche, cu un smoc de păr crescut în piept, ca un iatagan, cârâind tot felul de blesteme și bolborosind din toate puterile ca să deștepte luarea aminte a vizitiului. Am uitat să spun că acesta eră rus și că pe tata îl chemă Costachi. Numai auzeai pe rus:

— Ah, ti, Kuștaki, kak brie!?!..

Tata păreă a ști rusește, fiindcă bleotocăriă ceva, iar vizitiul înțelegeă. Tata umblă înainte, cârâind; vizitiul după el, până ne găseau. Apoi numai dă-i înjurături:

— Ibitfoi Kârka blestemată! Nâ căpitan, nâ curte, ha!?!..

Vizitiul îmi eră drag; cu toate astea n'aveă creștere.

Tata eră om odată. Dacă n'ar fi fost pururea umflat, l'aș fi iubit de-abinele, fiindcă ne păziă grozav. Unde eră chip să s'apropie cineva de noi! Săriă în cap la toată lumea. Și eu spun drept: îmi plac bărbații cărora nu le e frică de nimic. Nu știu cum, par'că te simți mai bine lângă ei.

*

Trecuse așa mai toată vara. Trăiam cea mai frumoasă viață ce-și poate cineva închipui. Svântasem fasolea verde de prin grădină, iarba de prin curte și ciupisem ici și colo și câte-un strugure care începeă să se coacă. Drept

aceea, tata mâncase bătaie. Dar ce-are aface!.. Altruismul pasărilor este ca al oamenilor: totdeauna gata, când e vorba să sufere alții.

Când ne pierdeam prin pădure, eră ceva nepomenit de frumos. Codrul se duceà la deal, cu stejarii lui ohavnici, ca o împărăție de umbră și de visuri. Pe jos, creșteau păpădiile cele mai dulci, aglicele cele mai fragede, niște tufe de agrișel sălbatec, ale cărui frunze mă îmbătau. Când ajungeam la izvor și înghițeam din apa proaspătă, ridicând pliscul în sus, mi-se răsturnă lumea în creier și mă credeam la Ghazipur, pe malul Gangelui, de unde se trage neamul nostru.

Odată am ajuns până la gherdapuri. Apa, deși puțină, făcea un sgomot de m'am speriat. Atunci am sburat dincolo. Firește, toată lumea după mine. Tata rămăsese pe malul celălalt, protestând din toate puterile. Tocmai atunci a ieșit rusul ca din pământ:

— Ah, ti, Kuștaki bliestămat!..

Umblase după noi toată ziua, prin urmare eră supărat foc. Și dă-i bătaie lui tata.

Eu am băgat de seamă că oa menii sunt câteodată tare proști. Tata nu numai nu eră vinovat, dar i-se cuvenia laudă.

De îndată ce am ajuns acasă, mama a fost legată de un picior. Nici asta nu eră drept, dar ar fi putut să fie folositor, cu o lună înainte. Acum, cine se mai uită la ea! Eu eram, acum, curcă în toată puterea, îmbrăcată în pene lucii, cu gâtul ca o fată mare, cu aripele gata pe sbor. Incepusem să gădesc pe tata frumos!.. Asta eră cea mai

mare nedomirire a mea. De unde până aci gușa lui mă indignă, acum mi-se pareă plină de farmec, mai cu seamă de când băgasem de seamă că mărgelele de pe dânsa se mișcă și își schimbă lumina. Toate făpturile Domnului când simt cu adevărat, devin frumoase.

Vizitiul se dusesese să se culce. El credea că dacă a priponit pe mama, noi o să ne călugărim. Mai întâi noi ne-am suit pe vârful cotineței, iar de acolo ne-am dat drumul pe frânghiile cu rufe, unde luptam să ne ținem în cumpănă. Eră un scandal și un chiloman, de socoteai că arde satul. Când a ieșit spălătoreasa afară și a văzut în ce hal îi adusesem bunătate de prostiri, albe ca floarea, cu ghiarele noastre pline de glod, s'a supărat foc, și dă-i din nou bătaie lui tata. Bătaia asta lui bietul tata, pentru faptele noastre, mă umpleă de nedomirire asupra regulilor pedagogice ale oamenilor. Imi veni în minte să mă las de blestemății, ca să nu mai sufere alții din pricina mea. Deși eră ziua namiaza mare, chelărița ne adună după urmă și ne închise în cotineată, dând încă odată cu piciorul în tata. Atunci auzii pe chelar muștrând'o:

— Nu mai dă în curcan, muiere, că nu-i el vinovat.

— Ba el e de vină, că așa sunteți cu toții, arde-v'ar focul!..

Omul, plictisit, o înjură de tămâia mă-si; și spui drept că mă răcori la suflet. Femeie sunt și eu, dar, nu știu de ce, par'că nu-mi plac femeile, că's nedrepte și cu pandalii.

Incetul cu incetul, a trecut vara, a venit toamna, ne-am bucurat de vreme lucie, când vedeam de pe vârful casei

noastre cum ardeau buruienile tocmai departe, pe Bărgan. Câteodată, tata cârâia ca în vis, uitându-se pe cer, când cu un ochiu, când cu altul. Noi, toate, ne strângeam ciotcă și ne uitam și noi pe cer: cârduri de cocori se duceau spre țări străine, fără pic de milă de locurile noastre românești. Venetici plini de mofturi!

Și numai într'o zi a nins!.. Curgea din slava cerului o trâmbă de flori albe, par'că Dumnezeu ar fi scuturat toți cireșii raiului. Eu, de bucurie, m'am cocoțat tocmai pe vârful unei căpițe de fân, pe când rațele băteau din aripi și măcăiau, cerând ploaie. Ce e drept, mie ploaia nu-mi place. Dar, și fără de asta, rața e o ființă destul de grosolană. După mine s'au urcat pe căpiță toate curcile celelalte, au râcâit fânul, au făcut stricăciuni și necurățenie, până ce a alergat vizitiul cu biciul dela cai. Cum l'am văzut, am sburat tocmai cine știe unde, simțind o nespusă plăcere de a pluti pe florile albe de zăpadă și de a trece pe deasupra rațelor, ca un vultur. Așa ni-se întâmplă câte odată la toți: vrem să părem vulturi.

Jos, pe pământ, vizitiul judecă pe tata:

— Ah, ti, Kuștâdin Kuștâdinovici! Fietili tati nâ fân, tignâfes nâ cai!..

Tata se ținea după el, încercând par'că să-i dovedească cum că fetele lui nu aveau pene mărunte, care să rămâie în fân. Rusul umblă prin zăpadă, cu biciul în mână, strigând:

— Fietili nâ fân, tignâfes nâ cai!..

Stăpânul nostru, care ședeà cu noi la țară, ieși să vadă despre ce erà vorba, ce fete se ascunseseră în fân și cum

de luau caii tignafes dela ele. Rusul îi explică lucrurile; stăpânul râse. Dar de atunci începù să ne taie...

II

Trecù și iarna. Nu mă opresc asupra ei, fiindcă nu-i nici o pricopseală de ea. Nici tu frunză, nici tu țărână, nici soare, nici urmă de pădădie!.. Știu ele ce fac, pasările călătoare! De aia e bine să nu te grăbești a judecă lumea, când n'ai trăit destul.

Pe unele din noi ne-au legat de picioare și ne-au trimis la oraș; pe altele ne-au tăiat. Viața e cu adevărat o loterie.

Când s'a mai desprimăvărat, am început să mă simt ceva mai bine, dar un bine ciudat, cu doruri noi, cu bătăi de inimă neregulate, cu gânduri de taină. Am auzit că așa ceva pătimesc fetele când ies la horă.

Din cârdul nostru de băieți și de fete rămăseseră puțini. Tata pierise. Câțiva tineri de pripas, îmbrăcați cu pene strălucitoare, ne făceau curte. Trebuie să mărturisesc, eu, ștregărița de altă dată, că nu-mi displăceau. Eră ceva cald în culoarea penelor, rotocoale untdelemnii, tivite cu aur; coada, o frumusețe, văzută din față. Văzută din dos, ca multe lucruri omenesti, lăsà de dorit.

Mă avântasem adesea, în sbor, pe acoperișuri și prin agudul cel mare din curte, urmată de tot cârdul, dar mai cu seamă de tineri. Mai mult însă îmi plăcèa să mă urc pe verdeața dimprejurul casei, — probabil, fiindcă făceam rău. De câtva timp luasem obiceiul primejdios de a sări

pe roata puțului și a mă legână în vânt, sau a mă ține în cumpănă pe fusul alunecos. Se întâmplase de câteva zile să sece izvorul, așa că nimeni din ai curței nu se supără de petrecerile noastre echilibrice. Eu mă cocoțam pe toate ascuțiturile, ca să văd dacă domniii tineri îndrăznesc să mă urmeze. Eră unul din ei, cel cu rotocoale untdelemnii pe pene, care ar fi fost în stare să se ție după mine până'n piatra seacă. Mare mângâiere este, pentru noi, femeile, nebunia bărbaților!

Intr'o zi, nu știu cum, stam cam plictisită pe fusul fântânei. Fidanțatul meu se rotiă împrejurul unei prietene, sbârânăind din aripi ca un smeu, bufnind pe nări, schimbând fețe-fețe din gușa cu mărgele, iar infama aceea făcându-se mititică, țipând ca în vis și gata să sărute pământul. Atunci am simțit că mor. Am alunecat și am căzut. Intr'o clipă mi-am revenit în simțiri, am destins aripele și am vrut să sbor. Eră însă prea târziu. Cădeam, mă duceam tot mai jos, tot mai adânc. Lumina pieriă, vremea se întunecă. O pâclă umedă îmi prindeă aripele, o tăcere grozavă mă învăluia. Ajunsesem la fund...

Ah, Doamnă, ce grozăvie! Puțin pietriș uscat, niște ciuperci strâmbe ce creșteau printre ghizduri, câte o picătură de apă ce cădeă de sus... Incolo, o coloană de pâclă ce apăsă pe mine; tăcere și umezeală; o închisoare de patru palme, în care trebuiă să trăesc și să mor. Să mor!..

Cine, ah cine mă poate înțelege!.. Tot sângele fierbeă în mine, toată viața mea tânără se răsculă împotriva soar-

H05.158

tei, cu groaza ascunsă că moartea m'a prins, mă ține, mă sugrumă. Intr'o încordare uriașă de voință, îmi făcui vânt de jos, și, cu toate că nu puteam destinde aripele în întregime, mă ridicai sus de tot, până pe la jumătatea puțului. Acî, puterile mă părăsiră. Rămăsei o clipă în văzduh, căutând un sprijin în sfîrcul aripelor, ce se ro-deau de ghizduri. Apoi începû căderea, o cădere amețitoare, mizerabilă, rușinoasă, în care nu mai erà nici ură, nici răzvrătire, ci numai neputință. Căzui din nou pe fundul de pietriș, sfărîmată de osteneală.

De acî înainte, începû truda. In toate zilele îmi adunam puterile, îmi încordam mușchii pieptului, întindeam aripele în răscrucea puțului, mă ajutam de scîndurile ieșite din linie... Cu toate astea, mă înălțam tot mai puțin, până ce într'o zi nu mă mai putui înălța de loc.

Lipsită de hrană și de aer, simțeam că mă săvârșesc. O toropeală blîndă mă pregătià par'că spre viața veșnică. Câte o picătură de apă îmi luminà visul cu adieri de ironie.

Visam. Mă vedeam la nunta mea. Ah, nunta! Toate fetele mă înțeleg... Scriam biletele de invitație: «Monsieur et madame Constantin Dindonowitch ont l'honneur de vous faire part...» In fond, oare cine-i mama mea? Ar fi mai drept să pun: «Monsieur et mesdames Constantin Dindonowitch». Dar lumea pasărilor, ca a oamenilor, e fățarnică, și, în numele porumbeilor, nu vrea bigamie. Nerodul ăla de pichioiu, cu urechiile de sîdef, râde de porumbei de se strîmbă. Și cu toate astea ce poetice făpturi, porumbeii!.. Când se îmbrățișează, singuri, pe aco-

perişurile caselor, în arşiţa soarelui, furaţi de sufletele lor calde, sunt atât de vrednici, încât s'ar zice că i-a trimis Dumnezeu să ne înveţe dragoste şi credinţă. Atâta numai că le hârîie ghiarele pe tinichea, când alunecă în focul iubirii, — ceeace încreţeşte nervii celor ce nu sunt amorezaţi în permanenţă ca ei. Când îi aude infamul de pichioiu, urlă ca un câine la flaşnetă. Eu, dacă aş rămânea vreodată văduvă, cred că m'aş mărită a doua oară. Am văzut că damele adevărate, când le mor bărbaţii, îşi pun un văl negru peste tot capul. Trebuie să le fie tare cald. Eu asta n'aş putea s'o fac, fiindcă, la noi, durerea se poartă în inimă. E adevărat că nu ţine mult, dar e şi bine, fiind viaţa scurtă. Amicul meu, le coq de La Bruyère, zice: «l'on n'aime bien qu'une seule fois, c'est la première». Eu cred că se înşeală. În toate cazurile, filozofia asta pare a fi a unui porumb, iar nu a unui cocoş. Ce curios este să vorbeşti de amor, când n'ai iubit niciodată! Cu toate astea, a simţi ceeace n'ai făcut încă, este a face de două ori un lucru ce poate s'ar conveni să nu-l faci de loc.

Altădată mă vedeam tăiată în bucăţi şi aşezată în restaurantul dela Ploieşti. Par'că mi-se desfăcuse sufletul de trup şi priveam la căpcăunii de călători cum întindeau din pieptul meu, alb ca sânul de fată mare. Curioşi sunt oamenii când mănâncă: seamănă cu câinii. Unii închid ochii şi par'că se întristează de plăcere; alţii mârâie la copiii lor; alţii dau din picioare. Probabil fiindcă n'au coadă. Dar mai toţi au aerul supărat. De ce oare? La noi e aşă de plăcut să te hrăneşti. Cel mult îţi ciu-

pești vecinul, când sunt grăunțe puține. Dar ce-are aface! Asta e așa numitul sport al «bobului», pe care ori ce curcă de neam trebuie să-l cunoască. Rar vedeam câte un englez cu soția, atras la Ploiești de mirosul petrolului, oprit la restaurant și mâncând cu mare evlavie și eleganță. Câteodată mi-se făcea milă de bieții chelneri, cari stau toată noaptea și așteptau trenurile, sosite, toate, în întârziere. *Neoiobăgia* nu e o vorbă goală. Unii ador-meu pe scaune; alții spuneau prostii; alții numărau pa-rale. Odată a adormit un călător așa de grozav, încât a pierdut trenul. Chelnerii au încercat să-l deștepte, l'au tras de mânecă, l'au înțepat cu scobitori, și numai după ce i-au turnat apă în cap, s'a deșteptat omul. S'a văzut că cetia un articol al d-lui S. Altă dată a intrat în sală o gloată de călători, cari păreau bolnavi de holeră, cereau melisă, cognac, cărămizi calde: aceștia mâncaseră în va-gonul-restaurant. Intr'o seară, am văzut o doamnă slă-bănoagă, vârîtă într'o căptușeală de umbrelă, care înso-ția pe un domn gras, vârît într'o piele de țap. Lume de automobil. Doamna a mâncat toată carnea mea, și, în cele din urmă, a declarat că n'aveam nici un gust. Pes-i-miști bogați, adică rassa cea mai desgustătoare de bur-ghezi. Sufletul meu a avut cel puțin mângâierea de a vedea că din resturile mele pământești, din oase, din sgâr-ciuri și din ficat, bucătarul a făcut un *pâté de grives* pentru o nuntă. Nimic nu se pierde în natură.

Intr'o zi m'am pomenit cu o viespe, venită de bună voia ei în fundul pământului. Tous les goûts sont dans la nature. Mârâia împrejurul meu, apoi se așeză pe ghiz-

duri. In coșcovitura unei scândure de brad, creștea o boabă de cleiu, rotundă și străvezie ca o picătură de miere. Viespea o cercetă, o miroșiă, da să guste, și se vede că i-se prindea trompa în cleiu, că se supără. Iar mârâia, iar se așeză lângă boabă și iar da să guste. Odată s'a înfuriat grozav, și numai ce a împuns în scândură, cu acursorul său, de care eră legată o punguliță cu venin, mare cât un grăunte de nisip. Apoi s'a înălțat spre Domnul.

Curioasă e viața! Va să zică totul e numai punct de vedere sau închipuire. Dacă poți ieși din fundul pământului, el e tot așa de interesant ca restul lumii; dacă-ți închipui că ți-ai răsbunat pe scândură, pleci glorios prin văzduh și te liniștești.

Cu toate astea, eu, dacă aș fi viespe, aș ști pe cine să împung, — pe infamul acela care face curte la toate femeile, care mătură ograda cu aripele lucii ce i le-a dat Dumnezeu pentru sbor, iar nu pentru a se lăudă cu ele și a lua ochii fetelor.

Ah, ce lucru mai e și gelozia asta!.. Te taie prin inimă, te moleșește și îți vine să trădezi socrii și Socrații neamului, ca orice bun poporanist.

III

Lipsa de hrană mă trudiă rău. Imi huiă capul. Picioarele mi-se făcuseră vinete, penele cenuși. Muream, încet, prelung, ca un sgomot depărtat, — când, deodată, se făcù lumină în mormântul meu... Intorsei capul cu greutate în sus, și văzui cerul... Înțelesei că veniseră fântâ-

narii și că ridicaseră acoperișul, ca să poată lucra mai ușor la sleirea puțului.

Mare e puterea ta, Doamne!

Oamenii umblau forfota. Prinseseră de veste că se mișcă ceva în puț. Auzii o voce plină de guturaniu și atât de scumpă inimii mele:

— Brie Nikâlai, davai asta găliata: kârkâ nâ puț.

Nu trecu mult și simți că se coboară cineva. Dacă nu mi-ar fi tremurat inima de grijă, aș fi observat cât de comic e omul călare pe băț și văzut din hemisfera australă. Eră vizitiul, — tatăl meu, iubitul și generosul meu tată, care își puneă viața în primejdie, pentru o biată bleandă ca mine, mai mult moartă decât vie. Il pricepeam după scrâșnitul dinților, după «ah» și «brie», după petelele din fundul pantalonilor și mai cu seamă după mirosul de prune. Par'că s'ar fi coborât spre raiu un cazan de țuică. Când ajunse lângă mine, eu abia mai piuiam. El, doar cât nu plângea:

— Ho-ho-ho-ho, saracâ di mamâtâ!.. Kak brie?!..

Adică mă întrebă, sub forma asta laconică, de toate aventurile mele. Și, fără multe complimente, își scoase cureaua dela nădragi, mă înfășură de etichetele amândouă, mi-le legă bine, apoi mă atârână de gâtul lui. După aceea încălecă iar pe căluș, își lipi gura de frânghie și strigă:

— Scapâti, Nikâlai!

Adică:

— Trage, băiete!

După câteva minute eram afară...

Cine poate spune mirarea, dragostea, mila cu care fui primită! Oamenii sunt cu adevărat niște ființe cu mult superioare celorlalte fapte ale Domnului, și te miri cum de ne pun, câteodată, la tavă, pe varză. Care mai de care mă luă în brațe, mă cântăria, mă mângâia, mă căina.

— A stat o lună și jumătate în fundul puțului!

— Ba mai mult: 52 de zile.

— Ba două luni și jumătate. Știi, Ioane, de când ziceam noi că ni s'a furat o curcă... Trebuie să fie două luni și jumătate, dacă nu mai bine...

Unii ar fi voit să fi fost măcar doi ani.

Veni și Bundeș, câinele cel bătrân; Bob, focsul dela cai; Scâncilă, o potaie plângăreață, care la cea mai mică amenințare schelălăia un ceas. Avui plăcerea să văd și pe Gavrilă, calul dela ghiociu, pe spinarea căruia îndrăznisem să mă urc. Iacă și agudul, iacă și căpițele de fân, iacă și cocoșul nadolean adus din străinătate, iacă în fine și pichile...

Dar ei?!..

Unde sunt ei, infamii și totuș scumpii, iubiții gândurilor mele?

De departe, din fundul viei, se auzi deodată o bolboreală grozavă. În inima mea, alunecă o tăietură ca de cuțit de aur, ceva dureros și fermecător, dulce peste toate puterile mele, și simți din nou că mor, ca atunci când căzusem în puț: eram prea romanțioasă.

Dar eu zic că sufletele romanțioase trebuiesc compătimate și iertate, fiindcă răsună și pentru ele și pentru cele ce nu răsună de loc, în viața asta necăjită.



UN PUIU ȘI UN CĂRĂBUS

Nimic nu seamănă mai mult cu o femeie decât o cloșcă. Instinctul maternității face dintr'obiată bleandă, o ființă aproape cugetătoare, care umblă cuminte prin buruieni și pare a înțelege că în viață sunt mai multe ne cazuri decât bucurii. De aceea și au cloșcile aerul pesimist.

Norii se rostogoleau deasupra dealurilor, amenințând a ploaie. De marginea pădurii, cloșca își întinsese aripele din toate puterile, apărând o mulțime de pui, parte ai ei, parte rămași dela o soră mâncată de dihor. Nedreptăți și orfani pe toate drumurile.

Puii străini stau sub penele calde, pe când puii cloșcii se îndesau și ei în ceilalți, rămânând totuș cu tuleele în vânt. Cloșca cloncăniă, iar ei țârâiau, scărpinându-se în fugă cu ghiara după cap.

În primăvara aceea veniseră milioane de cărăbuși să mănânce frunzele stejarilor. Trecuseră ca lăcustele și lăsaseră marginea codrului arsă, semănând cu un ochiu fără gene. Copiii aruncau cu bulgări în copaci, din cari se scuturau clădării de gâze.

Norii treceau. Primăvara curgea din înaltul cerului, se desprindea din aburii pământului, adia prin ramuri și prin ierburi, par'că ceva nou s'ar fi pregătit prin coclaurile văzduhului, pentru pământ. Cintezoi cântau prin pomii din garduri, iar cucul, burlac, vuia prin pădure, chemând cucuța altuia.

Un cocoș, suit pe o ladă de mobile, goală, se uită la găinele tinere, purtându-și creasta pe o ureche și cântând:

«*Lado, n'ai mobile*».

Măreț și glorios cum eră el, da ștreqăriilor sale un aer aproape sever, și numai din deprindere rea se legă de lada fără mobile.

Norii trecuseră. Puii ieșiseră de sub aripele cloșcii, care, astfel redusă, părea a-și fi lăsat malacovul acasă. Ea pornise acum prin buruieni, pururi serioasă, înaintând cu grije, râcâind pământul la fiecare trei pași, cloncâind mereu și făcându-se că ciugulește, spre a-și îndemna puii. Ochiul ei, neadormit, se întorcea către cer, bănuitor, și către garduri, și mai bănuitor, părând a înțelege că ulii și dihorii nu țin posturile, ca toți creștinii pravoslavnici.

Saltanatul mergea la deal, către stejari, și, pe unde trecea, svântă ouăle de furnică. Unul din pui întâlni un cărăbuș, căzut din copac cu fața în sus. Deocamdată se sperie, lungind gâtul înainte. După aceea îl atacă, dându-i cu pliscul o lovitură de ciocan, de-l învârti pe partea cealaltă. Cărăbușul sfârâi să sboare, dar căpтуșeala aripelor nu vrea să se destindă. În sfârșit, aeroplanul se mișcă. Puiul, exasperat, desfăcù și el tuleele sale de aripi și o porni la goană, ca un struț, sărind peste buruieni uscate, peste bulgări de pământ, până ce, la o cotitură, ajunse cărăbușul, căruia îi dete una cu ciocul, de-l trânti jos. Aci se aruncă pe el. Il scutură de aripi până i-le sdrențui de tot, apoi se puse să-l lovească în țeasta pieptului. Lucrul i-se părù greu de tot, fiindcă îl izbiă din toate puterile

și nu putea rupe nimic. Atunci se opri. Ca la toți copiii, rezistența luă înfăptuirea unui dușman. O șterse la fugă către maică-sa, chiscăind, par'că l'ar fi urmărit dihorul. Cloșca îi ieși întru întâmpinare, sbârlită și gata să sară în capul oricui. El, de bine ce o ajunse, ciupì pe un frate de după gât, se ciuguli o clipă sub gușă, par'că și-ar fi îndreptat cravata, apoi își șterse ciupul de pământ, și pe o parte și pe alta; în fine, părù a se gândi. Deodată o șterse din nou spre cărăbuș, ca și cum firea lui bărbătească (eră un cocoșel) n'ar fi putut îngădui fuga de pe câmpul de onoare. Numai, de astă dată, îl urmau mai mulți frați, crezându-l că are în plisc vreo gânğanie. Acelaș altruism bântuie peste tot. El trase drept la cărăbuș, și, fiindcă se simțià urmărit de frații desinteresați, șterpeli cărăbușul din fugă și se puse să-l înghită. Clămpăni odată, de două ori, de trei ori, și izbuti să-l vâre jumătate pe gât. Prada însă eră mai mare decât gâtlejul lui. Atunci se încercă să-l dea înapoi; nu izbuti. Se simțià strâns de gât. Ar fi voit să țipe după maică-sa, să chieme lumea în ajutor, dar îi pierise piuitul, și, de sigur, ar fi murit înneecat, dacă dezinteresarea fraților nu i-ar fi îndemnat să se repeedă pe prada din gura lui. Trei deodată apucară cărăbușul de coadă și smuciră de el până ce-l scoaseră din gâtlejul celuilalt.

Cei trei pui o porniră și ei prin bălării, smulgându-și cărăbușul din ciup, unul altuia, pe când fratele lor se lăsase la pământ și, probabil, se gândià. Mare comedie mai e și viața asta! Auzi, să mori înneecat cu o gânğanie!.. Dar, totuș, îi adia prin pipotă urma unui gust de sevă

de stejar, pe care un unchiu al său, clapon, devenit din temperament poet decadent, i-l definise pe franțuzește: «du bleu tendre, au parfum d'orange». Câte lucruri pot fi într'un cărăbuș!

Se sculă de pe brânci, cam trist, și se luă după cloncănitul pasionat al mă-si, care îl cam plictisiă. Umblă așa prin tufe, neștiind ce să mai creadă despre viață, când, dintr'un luminiș, zări pe tată-său pe lada cu mobile, gătit ca o zarnacadea:

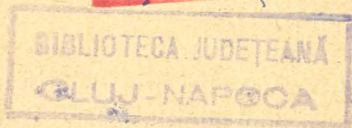
— I!.. asta am să fiu eu!

Nici un moment nu-i trecu prin minte să admire pe mă-sa, care își rodea sufletul să-l crească și să-l facă bărbat în toată firea. Se vede că vocea sângelei nu grăia cu destulă putere, căci, precum zicea el, întru sine:

— La noi ești sigur de tată; de mamă niciodată.

Filozofie nouă, cu adevărat.

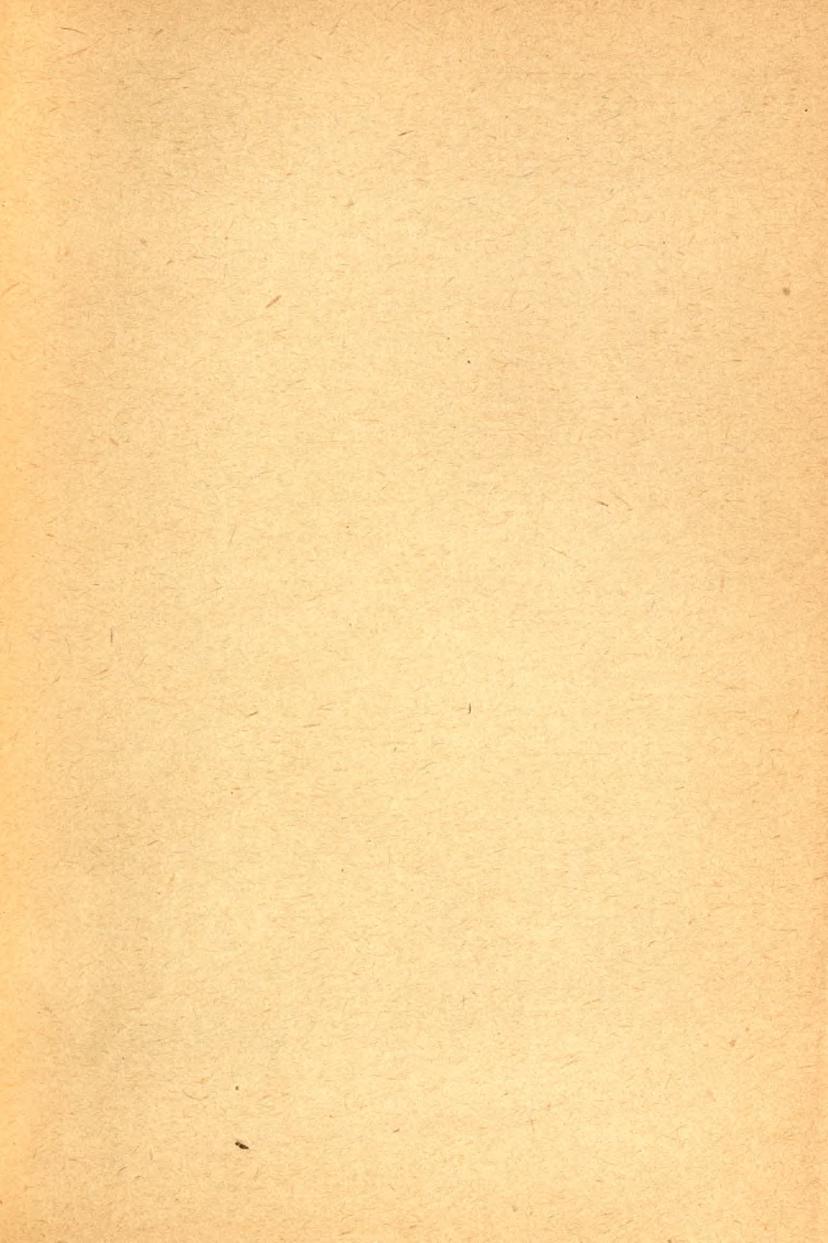
Și, îmbunat de închipuirea de sine, puiul merse mai departe prin buruieni.



CUPRINSUL

JOHN JAMES	pag. 5
O PARTIDĂ IN TREI	pag. 29
O MUZĂ	pag. 55
BUȘCĂ	pag. 75
LA BUDUIU	pag. 81
O CURCĂ ROMAN- ȚIOASĂ	pag. 91
UN PUIU ȘI UN CĂRĂBUȘ	pag. 109

Feb: 14 - III 1957



Dei = 18,00



18th Jan